

Tartalom

EMLÉKEZÜNK	
Három évforduló	1
MEDITÁCIÓ	
Ordass Lajos: A vallástétel öröme	2
IGEHIRDETÉS	
Ordass Lajos: Mindvégig... (Igehirdetés Puskás János lelkészavatásán)	3
KÖSZÖNTÉS	
Vajta Vilmos 80 éves	6
TANULMÁNY	
Dóka Zoltán: Ordass mindenkié!	8
Terray László: Észak nem felejt	12
David Baer: Két válasz – három magatartás (A Magyarországi Evangélikus Egyház közelmúltjának vizsgálata)	17
VISSZATEKINTÉS	
Szerdahelyi Pál: Ordass Lajos püspök utolsó vidéki szolgálata	21
BESZÁMOLÓ	
Böröcz Enikő: Lélekkharang helyett a jövő harangjai (Tudósítás az OLBK közgyűléséről)	35
id. Magassy Sándor: A „csabai disputa”	37
TARTALMI ÖSSZESÍTŐ	40

KERESZTYÉN IGAZSÁG

Az Ordass Lajos Baráti Kör negyedévi folyóirata

Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 38. szám – 1998. NYÁR

Felelős szerkesztő: Ittész Gábor (tel.: 96-439-381)

Felelős kiadó: id. Kendeh György (tel.: 1-466-2523)

A szerkesztőbizottság tagjai: D. Dóka Zoltán, Ittész János, id. Magassy Sándor,
Rózse István

Szerkesztőség: 9024 Győr, Liezen-Mayer u. 41.

Kiadóhivatal: 1114 Budapest, Bocskay út 10.

Csekszám: Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest – OTP XI. ker. 11711034-20081452

Nyomdai kivitelezés: FÉBÉ Bt.

Felelős vezető: Tóth Béla

HU ISSN 0865-2163 – Törzsszám: 1996/320 – Eng. szám: III./E1/20/1989

Három évforduló

Így is mondhatnánk: három szomorú évforduló teszi jelentőssé nemcsak az Ordass Lajos Baráti Kör és folyóiratunk, de egész egyházunk számára is 1998-at. *50 éve*, 1948 szeptemberében tartóztatták le, és október 1-jén ítélték kétévi fegyházra Ordass Lajos püspököt. Az 1956 októberében rehabilitált és hivatalába visszatért püspököt *40 éve*, 1958 júniusában a pártállami erőszak újra elmozdította, és így a *20 éve*, 1978. augusztus 14-én elhunyt püspök 33 évi püspökségéből ténylegesen csak 5 évig gyakorolhatta főpásztori szolgálatát.

Bár első pillanatra meglepőnek látszik, mégis azt kell mondani, hogy e három évforduló közül az első kettő a legfájdalmasabb. Nem az erőszak mindkét esetben jelentkező drasztikussága miatt, hanem mert a hatalom mindkét esetben megtalálhatta a neki segítő, szándékait kiszolgáló „egyházi” embereket.

1948-ról, Ordass Lajos állami peréről nem lehet úgy beszélni, hogy ne essék szó az egyházi különbírótság 1950. április 1-jei törvénytelen ítéletéről. 1948-ról nem lehet úgy szólni, hogy ne gondoljunk azokra, akik az egyház autonómiájáért, szolgálatának szabadságáért küzdő és szenvedő Ordass Lajost az egyház ellenségének tartották és nevezték, miközben ők maguk kezére játszottak az egyházat is uralni s valójában felszámolni akaró diktatúrának.

1958-ban megismétlődött az állami szervek és a nekik engedelmes egyháziak együttműködése. Ha lehet mondani, még rafináltabban és még hosszabb távon, mint 1948 után. A 22/1957. sz. tvr. alkotmányellenes és az egyház önkormányzatát megbéklyózó megalkotása nemcsak Ordass Lajos félreállításának vált eszközévé, de megteremtette a „jogi” alapot is arra, hogy évtizedeken keresztül az államnak megfelelő lelkészi és világi vezetőket juttassa pozícióba egyházunkban (is). Itt sem lehet elfeledkezni arról, hogy ugyanaz a 22/1957. sz. tvr., amelynek révén Ordass megfosztották püspöki hivatalának gyakorlásától, hatékony volt még az 1987-es déli kerületi elnökség választásánál és az 1989-es országos felügyelő-választásnál is. A diktatúra hosszú évtizedei alatt az állami és pártvezetés sajnos mindig talált olyanokat – lelkészeket és nemlelkészeket –, akik hajlandók voltak egyházellenes politikájukhoz – nem ritkán az egyházmentés hamis illúziójával – asszisztálni.

1948 és 1958 évfordulóit ezért kell, hogy egyházunk egészét indítsák számvetésre és önvizsgálatra. Újat kezdeni csak a múlt őszinte és igaz lezárásával lehet.

Miben lehet más a harmadik évfordulóra, Ordass Lajos püspök halálára való emlékezésünk? Mi enyhítheti az emlékezés fájdalmát? Kettő mindenképpen. Az egyik, hogy a hűséges tanút szeretett Krisztusának, Krisztusunknak irgalmában tudhatjuk a halálban is az örökélet reménységében. A másik, hogy Ordass Lajosban Isten olyan kinccsel ajándékozta meg egyházunkat, amely a Krisztushoz való hűségre és egyházunk igazi megújulásának munkálására hív mindannyiunkat. Halálának évfordulója így lehet a hálaadás és az „új elszánás” alkalma nemcsak a baráti kör, de egész egyházunk számára is.

A szerkesztő

Ordass Lajos

A vallástétel öröme

Valaki vallást tesz rólam az emberek
előtt, én is vallást teszek arról mennyei
Atyám előtt.

(Máté 10,32)

Uram!

Vallást tenni rólad, járhat súlyos következményekkel. Szánakozó mosolyt arathatok az emberek arcáról, ha azok hitem miatt bolondnak tartanak. Okozhat a vallástételem bosszúságot is, ha megzavarja mások fölszínes örömét. Gyanakvás is járhat a nyomában azok részéről, akik a maguk céljai szempontjából megbízhatatlannak tartanak. Megtélhetik vallástételemet önmagam ellen szóló bizonyítékként is, és ellenségnek, árulónak, összeesküvőnek és nem tudom még mi másnak bélyegezhetnek. Ezért a rólad való bizonyágtétel nyomán sokszor járt már a világban börtön vagy erőszakos halál. Ezek máig is utolérhetik a bátor hitvallókat.

És mert ilyen következményei is lehetnek a vallástételnek, azért él minden időben sok ember, aki ezeket nem vállalja.

Uram!

Csak a vallástétel örömről nem szóltam még. Arról az örömről, amely emberlelkeknek fölszabadulást adhat, és nem szóltam arról az örömről, amely akkor lesz az enyém, amikor minden földi megpróbáltatás végén üdvösségem vagy kárhozatom kérdése dől el. Akkor Te mennyei Atyám előtt a magadénak vallasz majd engemet. Ez a legnagyobb öröm.

*

Vándorló néped te áldd meg,
Erősítsd meg igédben,
És áraszd reá Szentlelked,
Hogy tőled el ne térjen!
Bátoríts, biztass, hű Urunk,
Míg egykor hozzád eljutunk,
És áldva áldunk téged!

(270. ének 4. verse)

Ordass Lajos

Mindvégig...

Igehirdetés Puskás János lelkészavatásán*

(Beled, 1956. december 27.)

„Aki mindvégig állhatatos marad, az üdvözül.”

(Mt 24,13)

Szeretett Gyülekezet!

Jézus Krisztus Urunk nehéz időben ennek a gyülekezetnek ugyanazt az örömet ajándékozta, mint amelyet az Apostolok cselekedeteiről írott könyv 13. fejezete szerint egykor az antiochiai gyülekezetnek ajándékozott. Ott az első keresztyének kézzrátétel és imádság közben missziói útra bocsátották el Pált és Barnabást. Most mi – az anyaszentegyház ősi szertartása szerint – egy fiatal lelképásztor testvérünket bocsátjuk el ugyanannak az evangéliumnak a hirdetésére.

Fiatal testvérem, édes fiam, ennek a gyülekezetnek örvendő és imádkozó együttlétében szólít meg téged szent igéjével Isten Fia, Jézus Krisztus, és mondja néked ezt elfelejthetetlen igeképpen: aki mindvégig állhatatos marad, az üdvözül. Mindvégig! Te most a kezdetnél állasz. Ki tudná közölnünk elmondani, hogy hol van a vég? Ismeretlen jövődő ködei takarják el, és sűrű fátyol van tekintetünk előtt, amely képtelenné teszi számunkra, a te számodra is, hogy a véget lássad. De ettől függetlenül áll Jézus szava: aki mindvégig állhatatos marad, az üdvözül. Ha ezen az órán valamit ki tudok olvasni a lelkekből, azt hiszem, nem tévedek, hogy éppen azt a feszült szorongást olvasom ki, amely a mostani indulás és az ismeretlen cél között a te lelkebben a tusáját vívja. Aki mindvégig állhatatos marad, az üdvözül... Ezt a mondatot Isten Fia mondta. Nem csak mondja. A mostani világban, amikor annyira hitelét veszítette az emberi szó, szeretném aláhúzni azt, hogy nemcsak mondta, hanem élte is. A Róla szóló írásokat jól ismered. Jézus állhatatos volt. Mindvégig. Mivel a szorongást, amely lelkebben van, én most átérzem, azért látom szükségesnek, hogy pappá szentelésednek ezen a szent óráján ne rólad, hanem Óróla beszéljek, Aki mindvégig állhatatos volt szegénységben, tanító munkában, amikor hozzá sereglettek emberek, lesték a szavát, magára hagyták, amikor diadalt aratott, amikor virágszirmokból szőnyeg terítették lába elé, amikor megfeszítették, amikor a Golgota hegyén az emberi szenvedés legborzalmasabb kínjait hordozta... És hűséges volt mindvégig.

---

* Puskás János ny. lelkésztől, aki az igehirdetést közlésre átadta, az előzményekről és az alkalomról a következőket tudhattuk meg: Mivel betegsége (paratífusz) miatt évfolyamtársainál később szigorlatozhatott, azért került sor csak december végén az avatására. A szolgálatot az eredeti elgondolás szerint Turóczy Zoltán püspök végezte volna. Mivel azonban az ő jogállása ekkor még rendezetlen volt, erre hivatkozva ő maga kérte meg Ordass Lajos püspököt a lelkészavatás szolgálatának elvégzésére. Ezt az eddig publikálatlan Ordass-prédikációt Sümeghy József lelkész gyorsírásos lejegyzése alapján közöljük. (A szerkesztő)

Szeretnék néked egy titkot mondani. Jézus nemcsak akkor volt hűséges mindvégig és állhatatos, amikor a földön embersorsban élt, hanem megdicsőíttetésének szent órája óta is véghetetlenül állhatatos Urunk. Erről bizonyóságot tehet neked minden keresztyén ember, akinek a lelke találkozott Jézussal. Kiállhatnak tanúskodni arról, hogy Jézus ezt az ígétét soha meg nem szegte. Úgy érzem, hogy amikor a te életednek ilyen nagy, szép, ünnepélyes órája érkezett el, szabad nekem egészen személyesen is bizonyóságot tennem. Ezt a bibliai ígét nekem az én megváltó Uram a legnehezebb megpróbáltatások között ajándékozta, és amikor lelkembe beleadta, hogy soha el ne veszítsem, azt ígérte, hogy velem lesz mindig. Jézus csodálatosan megtartotta ezt az ígétét. Amikor emberek szakadtak el tőlem, sötétség vett körül, keze velem volt, áldó Lelke és evangéliuma életem minden útjára elkísért. Ezt akartam neked boldog, csendes keresztyén titokként elmondani. És ha ÓrOLA szóltam, az áldott Úrról, akkor itt az ideje, hogy terólad is szóljak.

Jézus ezt a parancsot neked adja: aki mindvégig állhatatos marad, az üdvözüL. Azt mondom: parancsot. Lehet így is érteni ezt a mondatot. Szeretném is, ha így értenéd. Neked az lesz a kötelességed, hogy Jézus Krisztus evangéliumát prédikáld. Templom oltára elől, szószékről, családi otthonokban vagy künn a temetőben ezt az evangéliumot szólaltasd meg állhatatos hűséggel. Ne csak beszéddel, hanem életed példaadásával is írd bele az evangéliumot az emberek lelkébe. Azonban keserű körülmények között szerzett élettapasztalat alapján mondom el neked azt is, hogy fiam, te el fogsz esni, bár az a parancsod, hogy mindvégig állhatatos légy. El fogsz esni azért, mert ember vagy. Ha ezen az órán, amikor egy gyülekezet csendben hallgat Isten ígétének hirdetésére, te végigjárnál mindannyiunkat, kezdve rajtam és két segítőtársamon, és végigmennél mindazokon, akik itt vannak, és a kijáráshoz legközelebb álló emberektől is megkérdeznéd, hogy hogyan voltak a keresztyén állhatatossággal, mindannyiunknak meg kellene valanunk, hogy mi bizony sokszor elestünk. De nem ez az egyedüli mondat volna ajkunkon. Mi arról is bizonyóságot tudnánk tenni, hogy bárha elestünk is, de elesésünk pillanatában sietséggel jött, Aki fel tud emelni, Jézus Krisztus. El fogsz esni. Egy testvéri kérésem van feléd: olyankor Óhózzá kiálts, és fogadd el azt a kezét, amely az elesésből fel tud emelni téged. Mert néked az a parancsod, hogy mindvégig állhatatos maradj.

Jézusnak ebben a szavában ígét is van. Aki mindvégig állhatatos marad, az üdvözüL. Nem kisebb dolgot ígér, mint az üdvösség szent ajándékát. Neked világosan tudnod kell, hogy amikor az üdvösségedért harcolsz, küzdesz, akkor másokat is az üdvösség útjára igazítasz, és amikor az üdvösségedtől eltántorodsz, akkor másoknak is elesést okozol. Íme, testvérem, előtted áll világosan a cél. Most az indulás előtt csendes magadbaszállásra ad Isten alkalmat. Itt, ez előtt az oltár előtt, szülőfaludnak, neveltetésednek templomában, az oltár előtt. Előtted szeretett atyád és lelki tanítód, körülötted a gyülekezet sok drága tagja. Tudd meg, hogy mi ezen az órán ebben a gyülekezetben azért imádkozunk, hogy te állhatatos maradhass mindvégig és üdvösséget nyerj. Ezért imádkozik ez a gyülekezet, amelynek a köréből már annyi lelkipásztor indult el evangélikus egyházunk szolgálatára. És itt imádkoznak ebben a gyülekezetben édesatyád, édesanyád, testvé-

reid és akik vér szerint vannak összekötve veled. Ha volna bennem arnyi bölcsesség, mint Pál apostolban, amikor kedves tanítványának, Timóteusnak megírta levelét, akkor szólnék arról a hitről, amely édesapád ajkát nyitotta meg szólásra. Akkor szólnék arról a szeretetről, amely imádkozó édesanyád ajkáról teerted ostromolta ez eget, és szólnék azokról a könyörgésekről, amelyeket elmondottak érted. De ez az óra, amelyre most jutottál el, azért lett osztályrészed, mert ebben a papi otthonban, a templom árnyékában úgy imádkoztak érted, mint most ebben a gyülekezetben is imádkoznak érted. És belső kényszerítést érzek annak elmondására, hogy ebben a gyülekezetben szüleiddel együtt imádkozom én is jövőendő szolgálásban való megállásodért.

Amikor az Úr Isten akarata úgy hozta, hogy nyolc esztendőn át némasággal kellett szolgálnom az Ő dicsőségét, akkor tehetetlenségre bénítva, megkötözve egy lehetőségem volt: imádkozni az evangélikus anyaszentegyházért. És azóta egyetlen napot el nem engedtem múlni, hogy estébe hajló órán evangélikus anyaszentegyházunk minden gyülekezetéért és szolgálóiért Istennél ne imádkoztam volna. És amíg Isten megtartja életemet, akaratomat, képességemet, szándékozom imádkozni az egyházért és a munkásokért. Neked, fiam, tudnod kell, hogy bárhol leszel, bármilyen küzdelmek között is állasz, imádkozom érted. Ezzel el is értem annak a végéhez, amit az Úr Isten Szentlelke parancsolt nekem mondani. Egy bibliai mondat volt az, amelyet előtted felolvastam: Aki mindvégig állhatatos marad, az üdvözülni fog. Parancs. Ígéret. Egy rövid mondat, amelyet első hallásra meg tud az ember jegyezni. Lehet, kicsiségnek látszik másnak, én mondom neked: ez az ígéret elégséges! – Ámen.

*

A lelkészi eskü szövege a jelenlegi Agendából

Én N. N. esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiú, Szentlélek egy igaz Isten, hogy evangélikus lelkészi hivatásomnak teljes erőmmel és minden tehetséggel megfelelni igyekezem; az Úr Jézus Krisztus evangéliumát a teljes Szentírás szerint egyházunk hitvallásai értelmében tisztán és igazán hirdetem; a szentségeket Krisztus rendelése szerint helyesen szolgáltatom ki; a reám bízottakat híven pásztorolom, és a lelkipásztori titkot megőrzöm; egyházunk törvényes rendjét megtartom és védelmezem; egyházunk építésén nemcsak szóval, hanem példás étellel és szolgáló szeretettel munkálkodom; egész lelkészi szolgálatomat odaadó hűséggel végzem Isten dicsőségére és embertársaim üdvösségére. Isten engem úgy segéljen. Ámen.

Vajta Vilmos 80 éves

Mikor a Lutheránus Világszövetség elnöksége 1952-ben újonnan felállított Teológiai Osztálya számára vezetőt keresett, a lundi egyetem teológiai fakultásának fiatal docensére, Vajta Vilmosra esett a választása. Még nem volt 35 éves, mikor elkezdte Genfben a Teológiai Osztály szervezését és vezetését. Közel 400 oldalas doktori disszertációja Luther istentiszteleti teológiájáról már akkor nemzetközi feltűnést keltett mint a nemzetközi Luther-kutatás szakértők szerint „alapvetően fontos” tanulmánya. Az évek során e könyvének négy kiadása jelent meg az eredeti német nyelven (ezek egyike a Német Demokratikus Köztársaságban), de továbbá angol és japán fordításban is.

Nem csoda, hogy rövid néhány év alatt neve nemcsak mint szervező lett ismeretes az evangélikus egyházak nagy családjában, hanem a teológiai irodalmat is számos lényeges hozzájárulással gazdagította. Nyomatásban német, angol, francia, svéd és magyar nyelven írt könyveinek és folyóiratcikkeinek címjegyzéke több mint húsz oldalt tesz ki, beleértve egy részüknek a fenti nyelveken kívül olasz, spanyol (leginkább római katolikus kiadványokban megjelent), sőt izlandi és lett nyelvű fordítását is. Minden munkájában az Ige szeretete és a szerzőnek ahhoz való hűsége nyilvánul meg.

Vajta Vilmos nevéhez fűződik a strasbourg-i Ökumenikus Intézet fölállítására 1963-ban, annak hosszú időn át vezetője is volt. Kezdeményezője volt a nemzetközi Luther-kutató kongresszusoknak, és lutheránus részről első megfigyelője volt a római katolikus egyház 1962-ben elkezdődött reformzsinatának, a II. Vatikáni Zsinatnak.

Egyre inkább felhalmozódó nemzetközi elkötelezettségei mellett nem feledkezett meg a külföldre jutott magyar evangélikusok közötti egyházi szolgálatról sem. Három évtizeden át elnöke volt a külföldi magyar evangélikus lelkészek munkaközösségének, a KÉMELM-nek, bekapcsolódott a húsvételi evangéliumi ifjúsági konferenciák munkájába, s mindig talált rá időt és alkalmat, hogy a KÉMELM évi konferenciáin és teológiai rendezvényein aktív részt vegyen. Számtalan hivatalos külföldi útját használta fel arra, hogy meglátogasson külföldi magyar gyülekezeteket és istentisztelettel, igehirdetéssel szolgáljon.

Egyházunk 40 „nehéz esztendejének” idején nem titkolta el szolidaritását azokkal, akik a diktatorikus párt- és egyházvezetés nyomása alatt szenvedtek. Kifejezést adott Ordass Lajossal és az őt követő hitvallókkal való szolidaritásáról akkor is, amikor ez már nem volt népszerű álláspont sem Genfben, sem Uppsalában. Ezt tetőzte be a „diakóniai teológiának” német nyelven írt alapos és mély elemzése, amely egyházunk jelenlegi helyzetében is hathatós támogatást adhat ennek a teológiának utóhatásai ellen. Magyarra való kompetens fordítása sajnos még várat magára.

Vajta Vilmos professzor nevét Magyarországon 1989 előtt nem nagyon emlegették. Míg az 1983-ban az NDK-ban tartott Luther-kutató kongresszuson meleg ünnepségekben részesült, addig idehaza abban a Luther-évben még csak meg sem említették, hogy Vajta Vilmos személyében nemzetközileg nagy megbecsülésben

álló magyar Luther-kutató is van. Magyar részről ellene intézett támadást viszont szívesen közölt a kommunista párt egyházpolitikusaival és azok kiszolgálóival akkor már évek óta paktáló Lutheránus Világszövetség sajtószolgálat. A 60-as és 70-es években amerikai, német és francia egyetemek adományozták neki a tiszteletbeli doktori címet, magyar részről erre a rendszerváltozás évében, 1989-ben, már 70. életéve betöltése után került sor.

Mikor most, június 15-én 80. évét tölti be, köszönjük neki mindazt, amit helyettünk, értünk, egyházunkért és egyházunk helyett is tett, és kérjük rá és feleségére, Karin asszonyra, az egyház Urának gazdag áldását.

– Ad multos annos!

*Az Ordass Lajos Baráti Kör
és a Keresztyén Igazság szerkesztőbizottsága*

*Részlet Vajta Vilmos Die Theologie des Gottesdienstes bei Luther című
munkájából*

Isten lelki jelenléte igében és hitben jelenlét az istentiszteletben. Az ige hirdetése és a szentségek kiszolgáltatása által teremti Isten a hitet, amely az egyetlen istentisztelet. Ezért nem oldható el sose Isten számunkra való jelenléte az ige és a szentségek istentiszteletétől. Mindenütt, ahol az igét hirdetik és a szentségeket kiszolgáltatják, istentiszteletet tartanak, mert ott hit is van, amely befogadja a jelenlévő Istent. Hogy Krisztus Atyjánál van a mennyben, azt jelenti hát, hogy ő mindig éppen ott van, ahol őt az igében és szentségekben keresik, mert megígérte, hogy ott jelen lesz, és ezért ott meg is található. A lelki jelenlét tehát istentisztelet, amelyben Isten Krisztus igéje által jelenvaló. Ez az ige a fegyver és a kinyilatkoztatás eszköze az ördög ellen. Ahol az ige van, ott a mindenütt jelenvaló Isten a teremtés földi dolgaiban számunkra jelenvaló.

Dóka Zoltán

Ordass mindenkié!

Volt idő, amikor senkié sem volt. Pontosabban: amikor az egyházban senkinek sem kellett. A közeliak is riadtan szaggatták le magukról a hozzátartozás jeleit, mint Péter a főpap udvarán: „Nem ismerem ezt az embert!” Csupán szerettei, két halálra szánt szenvedőtársa s néhány, ugyancsak meghurcolt, hű barátja vallották magukénak. És persze, titokban, a szív mélyén vagy csendes beszélgetésekben, egy megvert, szétszórt, könnyeit rejtő gyülekezet.

Ma könnyű őt magukénak vallani. Nem büntetik már, ha valaki értékelően, szimpátiával mondja ki a nevét! Sőt, mint a katolikusok Mindszenty Józseffel, a reformátusok Ravasz Lászlóval, mi övele dicsekedhetünk: ő a mi mártír püspökünk! Csakhogy ma már késő a dicsekvés és a dicséretetés! Akkor kellett volna mellé állni, és szenvedéséből, megaláztatásából legalább néhány tövist elvállalni! Aki akkor nem tette ezt, annak ma nem illik ajkára a dicsérő, dicsekvő szó. Nincs hitele, nincs súlya, nincs értéke! Aki Ordass szenvedései, halálárményekolta magánya idején élte világát, együtt mulatott Pilátus katonáival, vagy éppen Kajafás udvaronca volt, az ma ne harsogjon a „mártír püspökről” dicshimnuszokat, hanem sirassa csendben akkori gyengeségét!

Ilyen gondolatok foglalkoztatnak, miközben olvasom az Evangélikus Élet március 8-i számában a beszámoló írásokat a lakitelki Ordass Lajos Emléknapról. A riporter a vezércikk elején azt írja, hogy az együttléten Ordass püspök „küzdőtársai” is szóltak. Nézem a neveket, de bizony egyetlen valóban vele együtt küzdő társa nevét sem találom. Pedig egyik kezemen meg tudom számolni a még élőket. Nem volt ott Keken András özvegye, sem Kendeh György, sem Botta István, sem Herényi István, sem Scholz László. Sőt közülük az első négy nyilatkozatot írt alá, amelyben helytelenítik az ilyen, politikai párthoz kötődő egyházi megemlékezést Ordass Lajosról, aki „egész életszolgálatával azért küzdött, azért vállalta a Rákosi-rendszerben a börtönt, majd a Kádár-rendszerben a mindhalálig tartó félreállítását, de azért szállt szembe nyilvánosan annak idején a hitleri Németország birodalmi egyházának németesítő törekvéseivel is, mert meg akarta óvni az egyházat mindenfajta politikai összefonódástól.” Scholz László pedig ezt írja levelében: „Meglepett nagyon engem is az újságban közölt Ordass-émléknep híre. Egyetértek veletek, nem volna szabad a pártpolitikába bevonni.”

A küzdőtársak tehát nem voltak ott. Ott voltak viszont s szóltak is olyanok, akik a szenvedés sötét árnyéka idején a napos oldalon álltak, sőt Ordass ellen harcoltak, vagy legalábbis gondosan elhatárolódtak tőle. Olyan testvérünk nevét is olvasom, aki Ordass félreállítottsága idején magasba ívelő társadalmi karriert kovácsolt össze magának, mára azonban már Ordass egykori munkatársának léptette elő magát. Pontosan úgy, ahogyan 1989 után hirtelen megszaporodtak a vallásos emberek, a hitükért üldözöttek, s az 56-os szabadságharcosok is olyan sokan lettek, hogy akár két szovjet hadsereget is le tudtak volna győzni. S ha egyszer a múltat átfestő fantázia működni kezd, akkor akár Ordass nevében

mondott értékelések, szájába hamisított, kétszínű álbölcsségek is születnek. Érdemes lenne egyszer egy történésznek összegyűjtenie a mártirokkal történt visszaéléseket. Bizonyára vaskos kötet kerekedne ki belőle. A haláluk utáni hamisítás is a mártírok sorsához tartozik, mert a valódi veszélyt gondosan kerülő, utólag lelkesedő epigon-lelkek mindig túlzásokba esnek, hogy nekik is jusson egy kis dicsfény az igazi mártírok ragyogásából.

Túlásnak, sőt gyanúsnak érzem a „mártír püspök” kifejezés gyakori előfordulását is az Ordass Lajos magasztaló retorikában. A „mártír” mai szóhasználatunkban „vértanút” jelent. Tehát olyan valakit, aki egy ügy igazát vérével tanúsította, azaz erőszakos halált vállalt érte. Az egyháztörténet tele van ilyen valóban vértanú mártírokkal, nevesekkel és még több névtelennel. Ordass Lajos tudatosan elhárította magától ezt a megjelölést azzal a bibliai utalással, hogy ő „nem állt ellen egészen a végig” (Zsid 12,4). Van azonban a görög eredetű „mártír” szónak egy egyszerűbb s eredetibb jelentése is: „tanú”. Ordass Lajos ilyen értelemben volt mártír. Tanú volt! S tanúk voltak azok is, akik valóban vele küzdöttek a nehéz, életveszélyes időkben. Krisztus tanúi, az evangélium igazságának tanúi voltak ők, s ezt abban a tudatban vállalták, hogy tanúskodásukból bármikor vértanúság is lehet.

Olvasom a beszámolót az előadásokról. Közben reménykedem, hogy majd valami újdonságot tudok meg, valami érdekes részletet, ami segít még jobban, még tisztábban látni Ordass Lajos alakját, egyházi és nemzeti jelentőségét. De bizony, semmi új ismeret, kutatási eredmény nem hangzott el Lakitelken. Csak amit eddig is tudtunk. Sőt amit ugyanattól az előadótól már többször is hallottunk, olvastunk. Lassan megfogalmazódik bennem a kérdés: érdemes volt ezt a tudományosnak hirdetett emléknapot ilyen közismert tartalommal megrendezni? Vagy esetleg éppen az a három előadó ásott volna mélyebbre, s csillantott volna fel új kincseket az Ordass-kutatásból, aki különböző indoklással távol maradt a rendezvénytől? Vagy talán nem is a rendezvény tartalma volt fontos, hanem csupán a tény, hogy egy politikai párthoz kötődő népfőiskola választások előtti programjába, Mindszenty József neve után és Ravasz László neve előtt, az egyházi rendezők nevével együtt Ordass Lajos neve is belekerült? Ha minden szempontot számba veszünk, ez az utóbbi lehetőség tűnik a legvalószínűbbnek. Szinte biztosnak...

A beszámoló cikkek között a legértékesebb nem is Ordass Lajos személyéhez kapcsolódik, hanem Polgár Rózsa kárpitművész egyidejű lakitelki kiállításához. Itt találkozunk a legmélyebb teológiai gondolatokkal a kiállítást megnyitó Jókai Anna írónő beszédében. Maga a cikkíró is jó tollal foglalja össze a megnyitót, s jellemzi a művészi alkotásokat. Sikerült kedvet csinálnia a kiállítás megtekintéséhez!

A harmadik cikk is érdekes, bár egészen másként, mint az első kettő. Már a címe is különös gondolattal szembesít: „Az elmaradt haszon”. Vagyis a szerző hiányol valami „hasznot”, valami értéket Ordass életművéből, éspedig a közkeletű, fantázia-ébresztő kérdésből kiindulva: mi lett volna, ha...?! Igaza van a cikkírónak! A hosszú és kegyetlen diktatúra azzal, hogy félreállította Ordass és küzdőtársait, s velük együtt sok-sok értékes, kiemelkedő tehetségű magyart, óriási veszteséget okozott mind az egyháznak, mind a nemzetnek. Bizony, nem ők ásták el talentumaikat, hanem az elnyomók! Hosszan lehetne fantáziálni arról, hogy ezek az emberek milyen teljesítményekre lettek volna képesek, mi mindent

adhattak volna a közösségnek, ha a diktatúra törtető kiszolgálói nem lökik félre és nem akadályozzák meg őket abban, hogy képességeiket kibontakoztassák.

Mégis, igazságtartalma ellenére is, félrevezető ez a kérdésfeltevés. Ugyanis miközben „az elmaradt haszon” „külön fájdalomra” irányítja figyelmünket, könnyen feledtetí velünk a valódi hasznot, a ténylegesen örökül hagyott életszolgálat ajándékait, amelyek éppen Ordass Lajos esetében a legmerészebb fantáziát is messze túlszárnyalják. E gazdag örökség két legfőbb ajándékát mindenképpen számba kell vennünk.

Az egyik, amelyre maga a cikkíró is utal, Ordass „emberi nagysága, erkölcsi szilárdsága, példamutatása, a megbocsátó szeretet, a megpróbáltatást türelemmel viselő istenfélelme”. Nem erre az életpéldára van-e mindennél inkább szüksége az utódoknak?! A legfontosabb haszon tehát nem maradt el! Az a baj, hogy nem élünk vele! Történelmi nagyjaink emlékével kapcsolatban abban a kísértésben bukunk el mindig újra, hogy csak szemléljük, csodáljuk és dicsérjük őket, de nem követjük példájukat. Ordass emlékével csak az foglalkozik méltóképpen, aki az ő életének tanulságait radikális őszinteséggel egybeveti saját életével és evangélikus egyházunk mai valóságával. Sajnos, a beszámolóok szerint éppen ez az őszinte egybevetés, a jelennek az ordassi életmű tükrében történő kritikai elemzése maradt el Lakitelken. Nem véletlenül! Ehhez ugyanis máris követni kellene annak az alázatos igazságszeretetnek a példáját, amelyet Ordass mindhalálig tanúsított. Egy jöttányit sem engedett az igazságból azért, hogy püspöki szolgálatát gyakorolhassa. Amikor jogos tisztségétől, sőt emberi méltóságától is megfosztották, alázatosan fogadta sorsát Isten kezéből, de az igazságot nem tekintette árucikknek, amit szükség szerint adni, venni lehet. Ez az olthatatlan igazságszeretet és ugyanakkor Isten előtti porig hajló alázat, amit Mesterétől tanult, s ami az ő életét is leginkább jellemezte, mai egyházi életünk legnagyobb hiányossága.

A minden „elmaradt haszonnál” fontosabb, ránk maradt életpéldát az ordassi örökség másik nagy ajándéka kísérte: hatalmas irodalmi tevékenysége. Amikor először láttam a soproni teológiai fakultás könyvtárában Luther összes műveit, ámulva kérdeztem magamban: egy olyan túlterhelt, ezerfelől zaklatott élet sodrásában hogyan tudott valaki ennyit írni?! Hálaadásra készítő ritka képessége volt Ordass Lajosnak is, hogy a legkeményebb harcok idején, durva ütésekot kapva egyháziaktól és világiaktól egyaránt, amikor mások már régen bénult, tétlen szomorúságba merevedtek, ő fáradhatatlan szorgalommal olvasott, írt, fordított, mintha mi sem történt volna. Bach János Sebestyénről olvastam, hogy öröm, bánat, bármi érte, mindig orgonált. Így volt Ordass az irodalommal. Erről a tevékenységéről sem volt szó Lakitelken. Legalábbis a beszámolóok nem említik. Bizonyára azért, mert az Ordass-irodalmat egyedül jogosan megjelentető, immár tíz éve működő Ordass Lajos Baráti Kört is mellőzték a rendezők. Meghívót sem küldtek neki. Befejezésül még erről a „külön fájdalomról” is szólnom kell.

„Az elmaradt haszon” cikkírójának ismét igazat kell adnom: „Mindenkinek joga van lelkiismerete szerint tenni, de véleménye nem tekinthető egyedül kövendőnek.” Csakhogy ezzel is ugyanaz a baj, mint nagyjaink példaadásával: nem elég beszélni róla, követni is kellene! Éspedig nemcsak egymásnak ajánlhatva, hanem önmagunknak is! Ez az, ami nem megy alázat, az igazság előtti őszinte meghajlás nélkül. Mi is történt?

Köztudott, hogy az Ordass Lajos Baráti Kör (= OLBK) és a jelenlegi egyházvezetés között több alapvető kérdésben éles ellentét van. De csak a sajtó útján üzengetünk egymásnak immár tíz éve, mert az egyházvezetés tagjai ennyi éven át nem tudták magukat rászánni arra, hogy leüljenek velünk Krisztusban egyenrangú testvérekként beszélgetni mindarról, ami éket ver közénk. Beszélgetés helyett egyszerűen ki akarnak rekeszteni bennünket egyházunk közéletéből. E kirekesztő szándék durva megnyilatkozása volt, hogy a lakitelki Ordass-emléknap tervezésébe az OLBK-t nem vonták be, sőt arról nem is értesítették. A népfőiskola vezetőjének sem jelezték, hogy van, működik egy OLBK, amelynek tagjai között ott vannak Ordass Lajos valódi küzdőtársai és munkatársai. Végül még meghívót sem küldtek. Ugyanakkor megtévesztő volt, hogy meghívták előadónak az OLBK volt elnökét, de csak őt magát mint az Ordass-per jogi szakértőjét. (Tőle tudtuk meg, hogy mit terveznek a Kör háta mögött.) Ez az ugyancsak ártó szándékú megosztás a Kör és volt elnöke között többekben azt a látszatot keltette, mintha ezzel a Kör maga is meghívást kapott volna.

Értesülve az emléknap tervéről, az OLBK alapító tagjainak egy csoportja nyilatkozatot fogalmazott, amelyben helytelenítik a rendezvényt és ezt teológiai, morális és történeti érvekkel indokolják. Ennek visszhangjaként két, lényegében azonos vád érte a nyilatkozókat. Az egyik szerint a nyilatkozat aláírói ki akarják maguknak sajátítani Ordass Lajos emlékét. A másik szerint távolmaradásukkal „bárdolatlan” magatartást tanúsítottak, és megbántották a Lakitelken egybegyűlteket.

E vádakra joggal kérdeznék vissza az OLBK alapító tagjai: vajon nem azok akarják-e kisajátítani Ordass Lajost, akik a lakitelki alapítvány szándékáról még csak nem is értesítették az OLBK-t? Pedig ez a Kör már akkor is tevékenyen ápolta Ordass Lajos emlékét – Ordass-műveket adott ki, emléküléseket tartott –, amikor ők még a „mártír püspök” rehabilitációjának igényét is szeretnék volna elhallgatni! És jogos a másik vádra adott válaszkérdés is: vajon ki bántotta meg a másikat, ha az OLBK meghívást sem kapott az emléknapra?! Hogyan lehet szemére vetni bárkinek, hogy nem megy el oda, ahova nem is hívták?! Bizonyos, hogy ha az OLBK-t kezdettől fogva bevonják az előkészítésbe, érvényesíteni lehetett volna azokat a teológiai és morális szempontokat, amelyek így súlyosan sérültek, és alkalom lett volna számos kérdés tisztázására. De még jobb lett volna, ha a lakitelki rendezvényt megelőzve, belső egyházi alkalmat tartottunk volna, hogy Ordass Lajos életének és szolgálatának közös vizsgálata során egymás között beszéljük volna meg mai kérdéseinket.

Végül is az alapvető kérdés, amelyre ennek az írásnak a címe már előre felel, így hangzik: kié Ordass Lajos? Könnyű erre a kérdésre leírni, kimondani ezt a szép és igaz választ: Ordass mindenkié! De nagyon nehéz ennek értelmében szólni és cselekedni is úgy, hogy az a múlttal, benne Ordass Lajos emlékével is, és a jelenrel is igaz, tiszta összhangban legyen.

Azóta meghallgattam az evangélikus rádiós félóra beszámolóját is a lakitelki emléknapról. Ugyanazt hallottam, amit a fent tárgyalt cikkekben már olvastam. Egy újdonság mégis volt. A rendezés ellentmondásaiért leginkább felelős testvérünk, az emléknapot értékelve, ezt a kérdést vetette fel: Ordass Lajos összeköt vagy elválaszt? Jó kérdés! Lényegében ugyanezt kérdeztem én is az imént. A kér-

dező példaként említette az 56-os szabadságharcosok különböző csoportjait, akik nem hajlandók együtt emlékezni és ünnepelni, mert elvitatják egymástól ennek a jogát. Kár lenne – folytatta kérdező testvérünk –, ha az egyházban is így történne! Igaza van! És azt is csak helyeselni lehet, hogy nem álkegyes választ adott saját kérdésére – ő, természetesen Ordass összekötő! –, hanem szerényen így fogalmazott: azt kell munkálnunk, annak útjait kell keresnünk, hogy Ordass emléke ne szétválasszon, hanem összekössön bennünket, s mi egymás iránti tiszteletben és szeretetben tudjunk élni és egyek lenni! Jó kérdésre jó válasz! Már csak az hiányzik, hogy e szavakból tettek születessenek, és valóságos lépések történjenek egymás felé, a múlttal minden ködösítés nélkül, radikális őszinteséggel szembenező igazságkeresés útján.

Sajnos, éppen ez az őszinteség hiányzik mindmáig egyházunkban, ahogyan az 56-os csoportoknál is. Ez az őszinteség ugyanis azt jelentené, hogy ne azok, akik ott sem voltak a „pesti sráccokkal” a Corvin közí harcokban, hanem otthon lapultak, vagy éppen pufajkát viseltek és a másik oldalról lóttek, ne azok akarják most méltatni az elesett fiúk hősiességét, és ne ők akarják sírjukra helyezni a bajtársi koszorút – Pongrácz Gergely helyett! Ha az őszinteségnek erre a fokára sikerülne eljutni az egyházban és az 56-os csoportoknál is, a többi már sokkal könnyebben menne.

Kié Ordass Lajos? Mindenkié lehet, aki emlékét nem öngazolásra használja, hanem tükörnek az önvizsgálatra, példának az igazság iránti radikális engedelmességre és útjelzőnek a jövő felé.

Terray László

Észak nem felejt

A Keresztyén Igazságban már beszámoltam a norvégiai „Ordass-vitáról”, amely lényegileg nem is annyira Ordass Lajosra vonatkozott, mint inkább arra a kényes kérdésre, van-e oka a Lutheránus Világszövetségnek arra, hogy elismerje tévedéseit az 1984-es budapesti világyűléssel és az ottani elnökválasztással kapcsolatban (31. szám, 29–31. o.). A norvég püspöki kar óvatosan nem tért ki a konkrét kérdésre, viszont pozitív és értékes nyilatkozatot tett Ordass Lajosról, és kijelentette, nagyon fontosnak találja, hogy a Világszövetség „vizsgálja meg, hogyan lépett fel a [kelet-európai] egyházüldözésekkel kapcsolatban, hogy abból tanulságokat lehessen levonni a jövőre nézve” (32. szám, 38. o.).

Hogy a Norvég Evangélikus Egyház püspöki kara ilyen módon számon tartja Ordass Lajos személyét és tanúságtételét, annak voltak *előzményei*, és a püspökkari nyilatkozatnak volt *viszhangja* is.

Északi körút 1947-ben

Az előzmények a második világháború utáni első évekre mennek vissza. 1947 tavaszán, tehát ötvenegy évvel ezelőtt, Ordass Lajos tudvalevőleg többhónapos körutat tett külföldön, s ennek során meglátogatta a négy északi ország evangéli-

kus egyházait is. Szokása szerint ezen a külföldi úton is naponkinti részletes feljegyzésekben rögzítette le a nap eseményeit, feljegyezve például még azt is, kiknek írt levelet vagy küldött üdvözlőlapot. Ez az útinapló ma is érdekes olvasmány.

Oslóba közvetlenül az Egyesült Államokból érkezett Ordass repülőgépen. Feljegyzi, hogy megerőltető amerikai körútja és „26 órás szakadatlan repülőút” után (több helyen kellett repülőt váltania útközben) annyira kimerült volt, hogy mikor este Oslóba ért, azonnal ágynak esett és másnap csak délután fél négykor ébredt fel. Nemcsak azoknak a személyeknek a nevét említi meg, akikkel Oslóban találkozott, hanem részletesen feljegyzi azt is, miről beszélgettek, sőt azt is, milyen utakon vagy utcákon át jutott el az egyik helyről a másikra. Taxira természetesen nem volt pénze, ezért vagy villamossal ment vagy leginkább gyalogolva, „itt-ott elbűvölően szép zeg-zugok között”. De ilyen módon újabb és újabb megfigyeléseket tudott tenni a skandináv életformáról és életstílusról is.

Az üzletek mérsékelt áruválasztékából hamar megállapíthatta, hogy az öt éves háborús megszállást és károkat szenvedett Norvégia nem volt akkoriban „gazdag ország”. A vasárnap délelőtti istentiszteleten egy norvég ismerősének igehirdetése „meglehetősen álmos” volt. A délutánin viszont egy későbbi barátja „igen rokon-szenvesen” prédikált. Egy norvég püspökről, akivel a szállodában akadt össze, megjegyzi: „Elég szófukar, jellegzetes norvég férfi.” *Berggrav* püspökkel való találkozásáról többek között azt írja: „Várakozásomat tökéletesen kielégítette, amit szellemekben vártam tőle”. Jellemző, hogy nem mulasztotta el meglátogatni *Lunde* püspök sírját. A „gyermek püspöke” gyermekprédikációit húsz évvel korábban ő fordította magyarra, s *Johan Lunde* maga írt előszót a két kötethez.

Képet ad az útinapló azokról a kapcsolatokról, amelyeket Ordass fűzött ezen a körúton. Ötven év távlatából olvasva meglepő, milyen biztos érzékkel fordult a fiatal egyházi generáció tagjaihoz, akikből a jövő egyházi vezetői kerültek ki. Találkozott *Henrik Hauge* akkor még fiatal lelkésszel, aki később mind Norvégiában, mind a Lutheránus Világszövetség különféle szerveiben fontos szerepet töltött be. Megismerkedett a *Haugéval* egyidős *Alex Johnson* későbbi püspökkel s ennek bátyjával, a túl korán elhalt *Jon Johnson* lelkésszel és sok mással. Norvégiában valószínűleg *Berggrav* püspök volt ebben segítségére – amint svédországi ösztöndíjas korában *Söderblom Náhún* uppsalai érsek hozta összeköttetésbe olyan fiatal teológusokkal, akik húsz évre rá már vezető tisztségeket töltöttek be a Svéd Evangélikus Egyházban. Finnországban *Lehtonen* érsek ismertette meg fiatal lelkészekkel.

Mikor rá egy évre a hatalom börtönbüntetésre, 1950-ben pedig egyháza állásvesztésre ítélte, akkor Ordass Lajos már nemcsak egy név volt a sok közül egy távoli testvéregyházban. Személyes ismerősei és barátai várták feszülten a rá vonatkozó híreket. Ehhez járult, hogy mikor a Norvég Egyházi Misszió utolsó budapesti kiküldöttje, *Bernhard Seland* későbbi norvég esperes 1950 tavaszán kénytelen volt elhagyni Magyarországot, részletes cikkben számolt be az ottani helyzetről a *Kirke og Kultur* c. tekintélyes norvég folyóiratban.¹ Ez a cikk bejárta

¹ *Dommen over biskop Ordass* (Ítélet Ordass püspök felett), in: *Kirke og Kultur* 1950, 513–523. o.

Észak valamennyi evangélikus egyházát, egy változata megjelent többek között az északi országok közös ökumenikus folyóiratában is.² Barth Károly egyházpolitikai gondolkodásának politikai gyökereit pedig már az előtte való évben feltárták norvég teológusok, Barthenak a magyarországi helyzetre vonatkozó, feltűnést keltő kijelentései után.³ Élénk volt tehát az érdeklődés Északon a magyarországi evangélikusság iránt.

Ilyen „előzmények” után nem volt meglepő, hogy épp az egyik északi egyházban került elő 1996-ban az „Ordass-ügy”. És ez nem korlátozódott a norvég evangélikus egyházra.

Norvég visszhang

A *Luthersk Kirketidende* nevű lelkészi szakfolyóiratban (a „norvég Lelkipásztorban”, amelyet gyakorlatilag minden norvég lelkész olvas), a szerkesztő, *Vidar Haanes* fiatal egyháztörténész ismertette 1996 decemberében (22. sz., 642 sk. o.) azt a kötetet, amely Joachim Heubach német püspök 70. születésnapjára jelent meg. A gyűjteményes kötet cikkére tért ki különösen is. Az egyik e sorok írójának cikke Ordass Lajos és Eivind Berggrav viszonyáról.⁴ A norvég püspöki kar fent említett nyilatkozatára célozva csípősen megjegyzi a szerkesztő: „Alig lehet kétséges, ki Berggrav püspök méltó utódja, a (jelenlegi) norvég püspöki kar vagy Ordass Lajos”.

A legnagyobb és legtekintélyesebb oslói napilap, az *Aftenposten* is visszatért a tavaly nyári „Ordass-vita” témájához. A lap egyházi tudósítója ismét felrótta a nemzetközi egyházi szervezetek (Lutheránus Világszövetség, Egyházak Világtanácsa stb.) vezetőinek, hogy az elmúlt 40 év során nem mutattak elég megértést a „szocialista országok” egyházainak nehéz helyzete iránt. Kizárólag egyházi vezetőkkel tanácskoztak és barátkoztak, akikről pedig mindenki tudta, hogy a rezsimek kiválasztottai és a rendszer bizalmát élvezik. Hozzátette, hogy ez a vád joggal illetheti a norvég evangélikus egyház képviselőit is. Eltűrték, hogy a budapesti világgyűlésen 1984-ben az Ordass Lajos püspöki székébe ült Káldy Zoltán legyen az Evangélikus Világszövetség elnöke, viszont „egyházunk és a Világszövetség részéről keveset hallottunk az Ordass Lajos elleni túlkapasokról”. (*Aftenposten*, 1997. február 11.)

Per Lønning püspök a laphoz intézett levélben válaszolt a cikkekre. (*Aftenposten*, 1997. február 22.) A világszövetségeket ért vádakra nem tért ki, de ami a norvég egyház képviselőit illeti, a vádat alaptalannak mondta. Ő maga, írta, 1984-ben a budapesti világgyűlés alkalmával a ceglédi evangélikus templomban prédikált,

² *Kristen Gemenskap*, Uppsala 1950, 177–183. o.

³ Pl. Henrik Hauge: *Karl Barth som kirkepolitiker* (Barth Károly mint egyházpolitikus), in: *Kirke og Kultur* 1949, 321–337. o. Martin Niemöller „keleti politikájáról” Berggrav püspök írt kritikus cikket, *Norske merknader til Niemöllers syn* (Norvég megjegyzés Niemöller felfogásához) címmel, uo., 627–629. o.

⁴ *Lajos Ordass, Herausforderer des totalitären Staates, – ein Schüler Eivind Berggravs?* in: Bengt Häggglund & Gerhard Müller: *Kirche in der Schule Luthers*. Erlangen 1995, 437–454. o.

abban a gyülekezetben, ahol Ordass Lajos tíz éven át lelkész volt. Első dolga volt a szószékről Ordass Lajos életével és szavaival tett hitvalló bizonyoságtételére utalni. De más norvég egyházi képviselők is számtalan esetben léptek fel hasonló módon kelet-európai látogatások alkalmával és biztosították a szorongatott helyzetben élő hittestvéreket szolidaritásukról. Utal *Lønning* arra is, hogy a Norvég Evangélikus Egyház Káldy Zoltán állhatatos unszolása ellenére sem volt hajlandó őt fogadni „hivatalos látogatásra” Norvégiában.

Hozzátehetette volna *Per Lønning* azt is, hogy a budapesti világgyűlés alatt egy norvég kiküldött volt az egyetlen, aki felemelte szavát a szocialista országokban, elsősorban Etiópiában élő hittestvérek szorongatott helyzetére érdekében. Ez *Odd Bondevik* akkori missziói főtitkár, jelenlegi moldei püspök volt.

Finn és svéd hangok

Finnországban a főváros *Hufvudstadsbladet* nevű lapja vette elő 1996 őszén a volt szocialista országok egyházainak problémáit. Ezt követte a svéd anyanyelvű finn evangélikusok központi egyházi hetilapja, a *Kyrkpressen* ádventi cikksorozata arról a témáról, hogyan viszonyult a finn egyházi közvélemény a keleti diktatúrákban élő keresztény testvérekhez. A sorozat bevezető cikkében *Eino Murtorinne* helsinki egyháztörténészt interjúvolta meg a lap.⁵ „Mély csalódást keltett sokakban”, mondja a professzor, hogy a finn evangélikus egyház vezetősége hallgatott az egyházak helyzetéről a keleti diktatúrákban, és „folytatta a barátkozást a keleti egyházak vezetőivel, akik pedig a kommunista rendszer kiszolgálói voltak.” Ennek nyomán a finn egyház népe előtt „hitélt veszítette az egyház vezetősége”. Részletesen tér ki a professzor Ordass Lajos sorsára, amelyre vonatkozólag szintén hallgatott a finn egyházi vezetőség, pedig erről hiteles adatokkal rendelkeztek. Ez „kínos eset” (finn és svéd kifejezéssel élve „forró krumpli”) a finn egyház számára és ebben a dologban „nagyot hibázott a finn egyház”. De az Ordass-kérdés „továbbra is nyitott seb a magyarországi egyház testén” is, mondja Murtorinne professzor. „Miért kellett Ordass egyházának 1995-ig várnia azzal, hogy rehabilitálják?” – teszi fel a kérdést.

A cikksorozat utolsó részében *John Vikström* finn érsekkel közöl interjút a lap (*Kyrkpressen* 1996. dec. 19.). „Fontos, hogy az ilyen kérdések napirendre kerülnek”, mondja az érsek, „és mindig kívánatos, hogy ez tárgyilagos alapon történjen. Nem mehetünk tovább őszinte és kritikus vizsgálódás nélkül. Egyházunk számára ez igen fontos dolog. De biztos vagyok abban, hogy nincs mitől félnünk, és eltitkolni nyilván nem fogunk semmit.”

A *Svéd Evangélikus Egyházban* sem felejtették el Ordass Lajost. A Lutheránus Világszövetség 50 éves jubileuma alkalmából kiadványt jelentetett meg a svéd egyház Lutherhjalpen nevű segélyszerve, amely eredetileg azonos volt az LVF svéd „nemzeti bizottságával”. A feladatot a fiatalabb generációhoz tartozó *Björn Ryman* uppsalai egyháztörténészre bízták. A szerző a fő hangsúlyt arra helyezte, milyen helyet foglalt el a svéd kereszténység a világ evangélikusságának egészé-

⁵ *Kyrkpressen* 96/48. szám, 1996. november 28.

ben. A többszáz oldalas kötetben a szerző külön fejezetet szentel Ordass Lajos személyének és tanúságtételének.⁶

Ryman abból a svéd nyelvű rádióbeszédéből indul ki, amelyet Ordass Lajos 1956. november 2-án tartott. Ezt ismételtelen közölte a svéd rádió, s ez egyedülálló segítőkézséget váltott ki a svéd társadalomban. De ehhez kapcsolódóan *Ryman* feleleveníti olvasói számára Ordass egész életútját. Ismerteti Ordass svédországi tanulmányútját, beszámol a Lutheránus Világgyűlés 1947. évi lundi alakuló gyűléséről, amelyen Ordassnak fontos szerep jutott. Részletesen szól az 1948-as koncepció perről és ennek következményeiről, 1958 utáni sorsáról, de az egyházában akkor előállt új helyzetről is. Érdekes részleteket közöl Ordass Lajos svéd kapcsolatairól, azt is megemlíti, hogy ezeknek a kapcsolatoknak a fenntartásában hathatós segítséget kapott Ordass *Vajta Vilmostól* – amiért *Vajta* gyakran „erős ellenszélbe” került (128. o.). Az egész fejezet kitűnő betekintést ad Ordass Lajos életébe és szolgálatába – egy új, fiatal svéd generáció számára.

Hadd említsük itt meg a Lutheránus Világsszövetség saját 50 éves jubileumi kiadványát,⁷ amelynek egyik főszerkesztője *Jens Holger Schjørring* dán teológiai professzor volt. Az 550 oldalas kötet első része a Világsszövetség alapításával foglalkozik, s itt külön fejezetben emlékezik meg Ordass Lajos szerepéről a Világsszövetség alapításában – az Eivind Berggravról és Hanns Liljérol szóló két fejezet között. De azt is megállapítja, hogy az 1984-es budapesti világgyűlés alkalmával a Világsszövetség genfi stábjának Káldy Zoltán megválasztása érdekében kifejtett tevékenységét „manipulációnak” bélyegezte a nemzetközi sajtó (469. o.), valamint hogy Dóka Zoltán „Nyílt levelének” ügyét „oktalan módon” kezelte a stáb (411. o.).

A sarkalatos pont

Észak nem felejt. De úgy hiszem, amit itt északi egyházi lapokból és kiadványokból ollóztunk, azt valószínűleg más országok egyházi sajtójából is ki lehetne egészíteni. Nő az érdeklődés Ordass Lajos személye és egyháztörténeti jelentősége iránt. Jellemző erre, ami most nyáron a Világsszövetség hongkongi jubileumi nagygyűlésén történt, hogy tíz két résztvevő is – egy amerikai és egy hongkongi – a Világsszövetség 50 évéről szólva kitért Ordass Lajos hitvalló bizonyágtételére. Ilyen módon is aktualizálódik az a kérdés, amely Ordass Lajos meghurcoltatásának is sarkalatos pontja volt: Hogyan viszonyuljon a keresztény ember és a keresztény egyház a diktatorikus államhatalomhoz? Ez nem „csak történeti” kérdés, amelynek vitatásával vární kell, mert az idő „nem érett még meg” annak kutatására. De nem is elméleti kérdés, amely dogmatikusok és etikusok dolgozószobájába való. Hiszen ma is vannak, és sajnos alighanem a jövőben is lesznek keresztény egyházak és közösségek, amelyek diktatorikus hatalmakkal állnak szemben. Ezek számára elemi életkérdés, elnyűtt kifejezéssel élve: egzisztenciális kérdés, hogyan viszonyuljanak egy diktatorikus hatalomhoz.

⁶ *Ungarnkrisen og biskop Ordass* (A magyarországi krízis és Ordass püspök), in: *Lutherhjälpens första 50 år* (A Lutherhjälpén [nevű egyházi segélyszervezet] első 50 éve) 1947–1997. Stockholm 1997, 127–134. o.

⁷ *From Federation to Communion. The History of the Lutheran World Federation*. Edited by Jens Holger Schjørring, Prasanna Kumari, Norman A. Hjelm. Minneapolis 1997.

David Baer

Két válasz – három magatartás

A Magyarországi Evangélikus Egyház közelmúltjának vizsgálata
(Előadás a Budapest-kelenföldi gyülekezetben, 1998. ápr. 28-án)*

Amerikai teológiai doktorandus vagyok a Notre Dame Egyetemen, amely az Egyesült Államok „közép-nyugati” részén, Chicago városa közelében van, de Magyarországon végzem a disszertációs kutatásomat. A teológiai tanulmányon belül az én szakterületem az etika. Nem vagyok magyar, sem magyar származású, sőt magyar vér sem folyik bennem egyáltalán, de hét évvel ezelőtt megismertem egy magyar lányt, aki akkor Amerikában tanult ösztöndíjasként, és akit később elvettem feleségül. Tehát csak a feleségemen keresztül ismertem Magyarországot, és ómiatta kezdtem gondolkodni arról, hogy milyen jó lenne, ha közelebről megismerném a feleségem hazáját, és ezért olyan disszertációs témát kerestem, amely az én elképzelésemet lehetővé tenné. Mivel evangélikus vagyok, ezért választottam egy a magyar evangélikusokkal foglalkozó témát. A disszertáciomban a Magyarországi Evangélikus Egyházzal van szó az elmúlt negyvenöt évben, vagyis a kommunista időszak alatt. Már két éve vagyok Magyarországon, és éppen most végzem a kutatásom utolsó részét.

Böröcz Enikő azt kérte tőlem – ha jól értettem –, hogy a mai evangélikus egyház számára az elmúlt negyven év jelentőségéről szóljak. Természetesen ilyen feladat egy külföldi számára nehéz, mert annak a teljesítésekor bele kell szólnom a Magyarországi Evangélikus Egyház saját ügyébe. Végeredményben a magyar evangélikusoknak kell eldönteniök, milyen jelentősége van a közelmúltnak a jövőre nézve, de azért teszek egy-két észrevételt, ami a kutatásomból kiderült, és amiről önök eldönthetik, hogy azok az egyház mai helyzetében megfelelőek-e.

Egy külföldi, aki igyekszik a mai Magyarországi Evangélikus Egyházat megismerni, először azt látja, hogy ez az egyház polarizálódott, hogy hiányzik belőle az egység, a közösség. Biztos, hogy ennek sok oka van, de egyik oka szerintem az, hogy a magyar evangélikusok nem tudják értékelni a saját múltjukat. A szocializmus alatti történelemben komoly teológiai és etikai viták voltak, amelyek még ma sincsenek feldolgozva. Az kell még az egyháznak, hogy felismerje, miről volt szó a vitákon, vagyis milyen különböző etikai elvek ütköztek össze a történelemben, és ha ezeket felismerné az egyház, akkor kidolgozhatná, hogy mely elvek vonatkoznak még a mai nemzedékre. Más szóval: eldönthetné az egyház, hogy a közelmúltnak mi a mára és a jövőre vonatkozó öröksége.

Ebből következik, hogy az én kérdésem az: mik voltak azok az etikai viták, vagy legalábbis mi volt azoknak a lényege? A kulcskérdés szerintem az volt, hogy milyen felelősség terheli a keresztyén híveket az egyház jövőjéért, és mit lehet és mit kell csinálni az egyház jövője érdekében. Ezekre a kérdésekre két alapvető válasz volt, amiből három különböző magatartás következett.

* Az előadást a szerző magyarul írta és olvasta fel. Nyelvi teljesítményét értékelve, csak a legszükségesebb korrekciót végeztük el a szövegben. (A szerkesztő)

Voltak, akik azt hitték, hogy az egyháznak az államhatalommal inkább kompromisszumot kellene kötni. Ez a kompromisszum-stratégia abból a felismerésből indult ki, hogy a kommunizmus Magyarországon hosszú ideig tartó állapot, amellyel az egyháznak számolnia kell, hogy tovább éljen. E szerint az állásfoglalás szerint rossz helyen, kényszerpályán van az egyház, de a megmaradás érdekében az egyháznak meg kell alkudnia.

Ez a kompromisszum-stratégia nem feltételek nélküli megalkuvást jelent, hanem inkább a kereteken belüli pragmatizmust. A pragmatikus kompromisszum természetét nagyon jól mutatja Veöreös Imre lelkész *A harmadik egyházi út* című könyvében. Veöreös ebben a könyvében Reményik Sándor *Ahogy lehet* című versét idézi, amellyel a kompromisszum-stratégiát próbálja megvilágítani. A Reményikre utalás szerintem találó, mert benne van a versben a középutas stílusú, kényszerpályához kötött, de még makacs kompromisszum-felfogás. Az „ahogy lehet” azt jelenti, hogy keressük az utat, ami van, hogy tovább éljünk, mert rossz helyen vagyunk, ahol meg kell alkudni. De nem úgy kell megalkudni, hogy feladjuk az örökségünket, hanem úgy, hogy védjük azt, ahol és ahogy lehet. A Magyarországi Evangélikus Egyházban megjelenő „ahogy lehet” – fajta kompromisszumnak Veöreös szerint két megszabott határa volt. Az első: nem szabad olyan kompromisszumot kötni, amely elárulja az egyház igazi, lényeges szolgálatát. A második: miközben kompromisszumot kötök az ellenséggel, addig még mindig keressék új lehetőségeket, még mindig igyekezzem túljárni az ellenség eszén, hogy átadhassam a hit kincsét a következő nemzedéknek.

Tehát a Veöreös Imre által elmagyarázott kompromisszum az egyház megmaradásával foglalkozik, úgy ahogyan a Reményik Sándor-féle „ahogy lehet”-kompromisszum a magyarok megmaradásával foglalkozik. Az egyházi kompromisszum stratégiája számára az egyház túlélése a fő cél, és a kompromisszum képviselőinek látása szerint a hívők felelősek az egyház jövőjéért. Az a tény, hogy az ilyen kompromisszum-stratégiát már a kommunista időszak előtt is megtalálhatjuk, jól mutatja, hogy itt nem valamilyen új találmányról van szó, hanem olyan stratégiáról, amely a magyar történelemben gyökerezik. Itt egy tipikus magyar, az elnyomással szembeni stratégiával, egy bizonyos „labanc”-fajta stratégiával találkozunk.

De ez az „ahogy lehet”-es, „labancos” stratégia, még ha régi is, akkor is felemás, a következő okból. Az „ahogy lehet” kifejezést egyfelől úgy lehet értelmezni miszerint sok lehetőség van, amit meg kell találni, még a szűk kereteken belül is. Itt arra vonatkozó kihívásról van szó, hogy az emberek kreatívak legyenek, hogy kihasználják a rejtett lehetőségeket, hogy tovább éljenek. De másfelől, az „ahogy lehet” kifejezést úgy is lehet értelmezni, miszerint: nincsenek lehetőségek, hanem csak egy lehetőség van. Itt már nincs kihívás semmire, inkább csak utalás a kényszerűsége. Aki ilyen értelmezésből cselekszik, az hajlandó bármilyen kompromisszumot kötni az ellenséggel, mert szerinte csak úgy lehet tovább élni. Tehát itt már nincs erkölcs, mert ahol kényszerűség van, ott választások sincsenek. Most már mindent szabad, mert kényszerpályán vagyok, és minden, amit csinállok, az már meghatározott. Más szóval, az „ahogy lehet” második értelmezésében kollaborációról van szó.

Bizony, a szocializmus időszaka alatti Magyarországi Evangélikus Egyházban az „ahogy lehet” típusú megalkuvás stratégiája nem mindig csak kompromisszumot váltott ki, hanem kollaborációt is. De szerintem látnunk kell, hogy azok közül, akik az egyházon belül kollaboráltak a múlt rendszerrel, nem volt mindenki feltétlenül opportunistá, hanem inkább olyan ember, aki az egyház jövőjéért aggódott. Természetesen az, hogy ezt látjuk és értjük, ebből nem következik, hogy helyeseljük. A kollaborációk kárt okoztak a saját egyháznak, de – legalábbis részben – jó szándékból.

Érdekes az, hogy a kompromisszum és a kollaboráció stratégiája hasonlít egymáshoz. Mind a kettő aggódik és foglalkozik az egyház megmaradásával, és ezért mind a kettő hajlandó megalkudni az ellenséggel a megmaradása érdekében. A kettő között az a különbség, hogy a kompromisszum a határon belüli megalkuvást jelenti, a kollaboráció viszont a határok nélküli megalkuvást jelenti. A kettő különbözik egymástól, de a két stratégia nincs azért teljesen külön. Mind a kettő megalkuszik, és ezért a kompromisszum stratégiája számára mindig fennáll az a veszély, hogy kollaborációba esik. A kompromisszumnak van határa, de amíg megalkuszik egy ember, addig még nem szabott határt. Lehet hogy az a határ létezik, de még nincs, és ezért az a veszély, hogy a kompromisszum visszatolja a megalkuvás határát arra, ahol nincs. Ezért mondjuk, hogy az „ahogy lehet” felemás stratégia.

Pontosan e miatt a felemáság miatt áll szemben ezzel a két stratégiával a kihívás. Ez a kihívás főleg Ordass Lajos püspök személyében jelent meg az evangélikus egyházban. Azért, mert Ordass tiszta maradt, sohasem alkudott meg. Mostanában sokan azt vallják, hogy Ordass tisztessége jobb magatartás volt, mint a kollaborációval mindig enyelegő „ahogy lehet”.

Ordass püspök magatartása az „ahogy lehet” típusú pragmatizmussal szemben egyáltalán nem volt pragmatikus, sőt bizonyos szempontból egészen érthetetlen. Ordass Lajosnak az alapvető felfogása szerintem az volt, hogy neki minden negatív konzekvencia ellenére ragaszkodnia kell püspöki kötelességeihez. Nem volt fontos Ordass számára, mi lesz a következménye az ő cselekedeteinek, csak az volt a fontos, hogy a jót csinálja, még akkor is, ha eközben az egyházat a kommunisták elpusztítanák. Egy példát említek: Ordass az iskolák államosításához azért nem volt hajlandó hozzájárulni, mert szerinte az erkölcstelen lett volna, és mert Ordass nem volt hajlandó erkölcstelen elkövetni, azért egyszerűen nem vette tudomásul, hogy a kommunisták már elhatározták, hogy államosítják az egyházi iskolákat.

Bár a pragmatizmus szempontjából Ordass püspöknek az iskolák kérdésében tanúsított magatartása eléggé érthetetlen, van neki egy teológiai ihletése, amelyet pedig a Pál apostol Rómabeliekhez szóló levelében lehet találni, amikor Pál először elfogadta és utána visszautasította a következő álláspontot: „Sőt inkább ne cselekedjék-e a rosszat, hogy abból jó származzék – amint minket rágalmaznak, és amint némelyek mondogatják, hogy mi így beszélünk, akiknek kárhoztatása igazságos.” (3,8). A bibliai szöveg értelmezése az, hogy rosszat még a jó eredmény érdekében sem szabad cselekedni. Az Ordass püspök következményektől független elkötelezettséghez való ragaszkodásának csak akkor van értelme, ha hisszük

azt, hogy a következményekért nem mi, hanem Isten a felelős, és ezért elfogadjuk az elkötelezettséghez való ragaszkodásnak bármilyen rossz következményét is. Ezt biztosan hitte Ordass, és ezért ő sohasem volt hajlandó megalkudni, az iskolák kérdésében sem, még az egyház megmaradása érdekében sem.

Ez Ordass kihívása az „ahogy lehet” típusú stratégiával szemben. Ordass hatalmas személyes tanúbizonyságából az az álláspont következik, miszerint: nem az az egyház dolga, hogy a saját megmaradásával foglalkozzon és a megmaradásának érdekében megalkudjon. Inkább az az egyház dolga, hogy engedelmességen Urának, a szolgálatának, és az abból fakadó kötelességének, még akkor is, ha mártír egyház kell hogy legyen. Eszerint az álláspont szerint aki megalkudzik annak érdekében, hogy az egyház tovább éljen, az az ember rosszat cselekedik, hogy abból jó származzék. Továbbá az ilyen ember felelősséget vállal azért, amiért nem felelős, vagyis az egyház megmaradásáért.

Tehát, végezetül mondhatjuk, hogy egy komoly etikai egyetnemértés létezik Ordass és az „ahogy lehet”-esek között. Az a benyomásom, hogy a mai Magyarországi Evangélikus Egyházban ezt a nézeteltérést igyekeznek elkerülni. Ordass Lajos püspök, a kompromisszum képviselői és a kollaboránsok más elveket képviseltek, és ebből következik, hogy ha Ordassnak volt igaza, akkor a többieknek nem volt igazuk, és fordítva. A mai egyháznak ezt a múltat fel kell dolgoznia, hogy eldönthesse, kinek volt igaza és műben. Ezt nem azért mondom, mert szerintem az egyháznak a bűnösöket kellene megtalálnia és megbüntetnie, hanem azért, mert a múlt örökséget hagyott, és ha ezt az örökséget érteni akarja az egyház, akkor a különböző elveket át kell gondolnia, hogy eldönthesse, mely elvek vonatkoznak a mai és a jövő nemzedékre.

Természetesen ehhez tartozik az Ordass-kérdés feldolgozása is, amely a mai napig még nem történt meg. Igaz, hogy Ordasst rehabilitálták, és mostanában róla általában jót mondanak, de ez és a kérdés kidolgozása nem ugyanaz, ugyanúgy mint ahogyan a tisztelet és a nagyrabecsülés sem ugyanaz. Vitathatatlan, hogy Ordassnak óriási, impozáns bátorsága volt. Azért tiszteljük. De a bátorság nem elég ahhoz, hogy hitvallónak tekintsük. A hitvalló nemcsak bátor, hanem számkra időtlen értékeket jelképez, amely tőlünk valamit igényel. A mai Magyarországi Evangélikus Egyházban vannak olyanok, akik azt vallják, hogy Ordass Lajos hitvalló volt, aki az életével ránk is vonatkozó értékeket képviselt, hogy Ordass a tanúbizonyságával az egyház etikai kudarcait mutatja. Lehet, hogy ez igaz, lehet, hogy nem, de az biztos, hogy a kihívást nem lehet elkerülni, és amíg nincs feldolgozva a történelem, addig nem tudjuk rá a választ. Azok, akik csak azt mondják, hogy Ordass nagy magyar evangélikus volt, akinek az öröksége nagy érték a Magyarországi Evangélikus Egyháznak, és akiért az egyház Isternek legyen hálás, azok csak közhelyeket mondanak. Ha nekem abban igazam van, hogy az egyház jelenlegi polarizálódása a múltból itt maradt, még nem kidolgozott örökségből származik, akkor a közhelyeken túl kell menni, hogy megint egységes legyen ez az egyház.

Szerdahelyi Pál

Ordass Lajos püspök utolsó vidéki szolgálata*

(Somogydöröcske, 1958. május 25–26. Pünkösd.)

Somogydöröcskei német anyanyelvű, addig közel ezer lelkes anyagyülekezetünk – mely az 1948. évi német kitelepítés következtében mindössze száz lélekre apadt le – 1958-ban emlékezett meg, a három filiájával együtt, keletkezésének 200-ik évfordulójáról.

Mint a sorsüldözött maradék gyülekezet lelkipásztora, az ötvenes évek közepe-n megírtam a 200 esztendő történetét. Eszerint az ősök közvetlenül a török kiűzése utáni évtizedekben (1683–1687 után), úgy 1712 táján települtek át Németországból, túlnyomórészt Württemberg és Hessen-Nassau tartományokból Magyarországra, a török által elpusztított Tolna vármegyébe. (Ezért hívják Tolna-Baryana-Somogyot a németek „Schwäbische Türkei”-nek.) Aztán 1758 május havában rajzott ki és érkezett Tolnából 70 család Döröcskére. (Az akkor szintén Tolna megyéhez tartozó községet Döröcskének hívták, s csak amikor 1908-ban Somogyhoz csatolták, lett a neve Somogydöröcske.)

Nos, a presbiterek és a hívek egyetértésével, javaslatomra elhatároztuk, hogy szekundér településünknek a bicentenáriumát szerény keretek között megünnepeljük. S ezt az ünnepet emlékezetessé kívántam tenni azzal is, hogy a jubileumi szolgálatok végzésére felkértem a Déli Egyházkerület főpásztorát, D. Ordass Lajos püspököt. Ezzel a meghívással nem az volt a szándékom, hogy „fényes külsőségek között” ünnepeljünk, hiszen erről 1958-ban szó sem lehetett. Hanem az a kettős cél vezetett, hogy egyrészt ki akartuk fejezni szolidaritásunkat, sőt szeretetünket és ragaszkodásunkat sokat szenvedett Ordass püspökünk iránt, másrészt pedig a főpásztor szolgálatán keresztül, sok megaláztatáson átment híveimnek a hitét akartam erősíteni és önbecsülésünket visszaadni.

Ordass püspök az „Önéletrajzi Írások” II. kötetében (Bern, 1987) is megemlékezik erről a somogydöröcskei szolgálatáról, mely akaratán kívül sajnos egyúttal utolsó vidéki útja és szolgálata lett egyházkerületében. Az első helyen, az „Ordass Lajos igehirdetési és gyülekezetlátogatási alkalmai 1958. január 1. és június 19. között” című lábjegyzetben ez áll Somogydöröcskéről: „május 25.: ...este Somogydöröcske; május 26.: Somogydöröcske.” (I. m. 769. lap.) A másik helyen ezt írja: „1958. május 25. pünkösdvasárnap. Dél előtt Deák-téren végeztem igehirdető-szolgálatot. Ezután dr. Herényi Istvánnál voltam ebéden, 40. születésnapja alkalmából. Utána indultam Somogydöröcskére, ahol este istentiszteleti szolgálatot végeztem. 1958. május 26. pünkösdhétfő. Somogydöröcskén az evangélikus egyházközséget alkotó telepések 200 évvel ezelőtti letelepülésének jubileumán istentiszteleti

* A szerzőtől a közlés kérésével kaptuk ezt a visszatekintő beszámolót. A 40. évfordulóra való tekintettel adunk helyet a terjedelmes írásnak. (A szerkesztő)

szolgálatot és úrvacsoráztatást végeztem". (I. m. 862. lap.) Ugyanitt lábjegyzetben ez olvasható: „Részt vett Czár Lajos, Somogy megye egyházügyi hivatali főelőadója, aki annak idején a kaposvári kiszállásom alkalmával határozottan rosszindulatúan viselkedett. O. L. (A pro memoria jegyzete.)” (Közli: Szépfalusi István, a kötet sajtó alá rendezője.)

* * *

Úgy gondolom, ez az emlékezetes püspöklátogatás megérdemli a részletes beszámolót az utókor számára, annál is inkább, mivel Ordass püspök itt és ekkor, 1958. pünkösd két ünnepén végezte, másodszori elhallgattatása előtti, utolsó főpásztori szolgálatát egy vidéki gyülekezetben. S az is megörökítésre érdemes az újabbkori egyháztörténelem számára, hogy miképp akarta a kommunista államhatalom, karöltve egyházi emberekkel, egy isten háta mögötti kis faluban, egy parányi gyülekezetben megakadályozni, sőt lehetetlenné tenni Ordass szolgálatát, de még a fizikai jelenlétét is.

Közel négy évtized múlt el azóta, de zsigereinkbe ivódott a legapróbb részletekig ez az esemény, előzményeivel és következményeivel együtt, de évtizedeken át féltve őrzött feljegyzéseim is segítenek a hiteles visszaemlékezésben.

Kezdem a püspöklátogatás krónikáját azzal, hogy felkérésemre, szíves meghívásomra – 1958 elejét írtuk – Ordass püspök igennel válaszolt: örömmel elvégzi a kért szolgálatokat. Az előzetesen megküldött program szerint pünkösdvasárnap egy esti istentisztelet, valamint pünkösdhétfőn a délelőtt tíz órás főistentisztelet és az azt követő úrvacsoraoasztás végzésére kértem fel.

Mi pedig eközben – a papi család és a kis gyülekezet – örömmel és lázasan készültünk a jubileumra. Sajnos azonban mégsem mehettek simán az előkészületek! – rajtunk kívül álló okoknál fogva. De erről később! „Politikai járatlanságunkat” bizonyítja, hogy meghívtuk az 1948 tavaszán kitelepített – kollektíve háborús bűnösöknek nyilvánított – döröcskei híveinket, illetve azok képviselőit is, akik többségükben az egykori óhazájukban, „Schwabenland” területén, főképp Stuttgart környékén éltek. Tőlük azonban senki sem jöhetett el, mivel egyszerűen nem kaptak beutazási engedélyt (vízumot) a magyar bolsevista belügyi hatóságoktól. Csupán egyetlen „hírmondót” engedtek be az országba, azt is az NDK területéről. Ez volt tehát az első családunk! (Ez is csak az utolsó pillanatban, pünkösd szombatján érkezett haza!)

Közben, mintegy tíz nappal a tervezett jubileumunk előtt – ünnepi előkészületeink kellős közepette –, váratlanul két helyről is érkezett „behívó” rendkívüli lelkészértekezletre: az esperesi hivataltól, Porrogszentkirályról és Kaposvárról, Czár Lajostól, az egyházügyi hivatal Somogy megyei előadójától. Mindketten „megbeszélésre” hívták a Somogy megyei evangélikus papokat Kaposvárra, a megyei tanácsháza épületébe. A megbeszélés egyetlen tárgya: „Az aktuális egyházpolitikai helyzetet a magyarországi evangélikus egyházban”.

Ezen a somogyi evangélikus lelkészek teljes létszámában vettek részt. Jelen volt a megyei tanácselnök-helyettes is. Bevezetőt tartott Lágler Béla esperes, majd utána Czár Lajos azonnal igen nyersen és támadólag tárt rá a lényegre, s közölte, hogy Ordass püspök nem változtatta meg ellenséges magatartását a fennálló népi

demokratikus rendszerrel szemben, s nem hajlandó együttműködni velük, ezért persona non grata lett, s távoznia kell a püspöki székből. Mivel azonban „demokrácia” van, ezért kíváncsiak a papság véleményére és állásfoglalására, és felkérnek, hogy szavazzunk, Ordass mellett vagy ellene foglalunk-e állást, illetve bizalommal kéri, szavazzunk bizalmatlanságot Ordassal szemben. Ellenkező esetben megvonják a kongruát. Hasonlóképp nyilatkozott Lágler is. A somogyi papok azonban nem voltak hajlandók Ordass ellen bizalmatlanságot szavazni, hanem egyöntetűen arra az álláspontra helyezkedtünk, ennek eldöntése nem ránk tartozik, hanem magasabb fórumon döntik el. Czár látva, hogy nem sikerült meggyőzni a somogyi evangélikus papokat, még egyszer dühösen kirohant Ordass ellen, majd felém fordulva, ellenem is, és a plénum előtt kipellengérezett engem, hogy én még olajat öntök a tűzre azzal, hogy meg akarom hívni Ordass-t a május 25–26-i „sváb jubileumra”. Nyugalمامat sikerült megőriznem, s csak annyit feleltem rá, hogy „eldöntött tény már a jubileum és a jelenlegi püspökünk meghívása...”

Az ünnepi előkészületekhez tartozott az is, hogy az akkori szigorú állami és egyházi előírásoknak megfelelően, ezt a nagy ünnepséget – a bolsevista nyelvhasználat szerint: „nagy egyházi megmozdulást” – be kellett jelenteni írásban mind a helyi, mind a tabi járási és a kaposvári megyei tanácsnál, sőt a rendőrségen is, hogy úgymond „védelmet kapjunk”. Az akkori Somogy megyei egyházügyi titkár, Czár Lajos – akit mi, somogyi lelkészek csak „vörös cár”-nak emlegettünk egymás között –, vadul képviselte az ateista marxista államhatalmat. S mihelyt kézhez vette leveletem a jubileumunkról, azonnal lelezte, hogy ő is részt kíván venni azon. Persze jól tudtuk, nem a jubileum kedvéért, sem a német evangélikusok iránti rokonszenvből akar kijönni hozzánk, hanem őt egyedül csak Ordass püspök személye érdekelte. Alig kaptam meg ezt a levelét, máris egy újabb követte, melyben becitált engem Kaposvárra, „a részletek megbeszélése végett”. Rosszat sejtettem, és sejtéseim be is igazolódtak.

Czárral történt „megbeszélésünk” igen egyoldalúra sikeredett. Már az elején ugyanis támadásba lendült, s alaposan megleckéztetett, miért nem beszéltem meg vele előzetesen a jubileumi rendezvényünket, miért akarom őt s az államhatalmat Ordass meghívásával kész tények elé állítani, s nekem ezt „a nagyon jelentős egyházpolitikai negatív lépést” meg kellett volna ővele konzultálni. Majd felszólított, gondoljam meg még egyszer, nem kellene-e Ordass meghívását lemondani, mert ellenkező esetben ez kedvezőtlenül befolyásolhatja papi egzisztenciámat és három gyermekem jövőjét is. Ezek után váratlanul így folytatta: „Miért nem tudja megvárni a lelkész úr, amíg ezt az Ordass-ügyet lerendezzük, és majd az utódját hívja meg Döröcskére, addig meg halasszák el azt a jubileumot!” S felindulásában – vörös lett az arca, mint a tűz! – kibökte: „Nézzé, Ordassnak meg vannak számlálva a napjai, s nemsokára Káldy Zoltán pécsi esperes lesz az új püspök, azt kell majd meghívnia!”

Visszagondolva erre az egyoldalú „megbeszélésre”, amely inkább rapport volt és felelősségre vonás meg kioktatás, zsarolás a javából, máig is áldom az Urat, hogy ebben a „pergőtűzben” meg tudtam őrizni nyugalمامat. Sem félelem, sem idegesség, sem tanácstalanság nem lett úrrá rajtam, sőt végtelen békesség szállt

meg azokban a percekben. Mert akkor nem én, hanem az én Uram felelt helyettem. Ahogyan Jézus megmondotta tanítványainak: „Mikor pedig ... a fejedelmek és hatalmasságok elé visznek benneteket, ne aggodalmaskodjatok, mimódon vagy mit szóljatok védelmetekre, vagy mit mondjatok, mert a Szentlélek abban az órában megtarít titeket, mit kell mondanotok.” (Lk 12,11-12.)

Én ugyanis abban a kínos helyzetben a Lélek indítására, végtelen nyugalommal a következőket válaszoltam Czárnak: „Titkár úr, az ön felháborodására csak azt tudom válaszolni, hogy sem engemet, sem az én kis megtépázott gyülekezetemet egyáltalán nem politikai vagy egyházpolitikai szempontok vezettek Ordass püspök meghívásánál, hanem kizárólag az a szempont, hogy ezt a 200 éves jubileumot a mindenkori püspök szolgálatával is emlékeztetéssé tegyünk. Bárki lesz a püspök 1958. május 25–26-án, mi azt a püspököt várjuk Döröcskére. S mivel jelenleg Ordass Lajos a déli egyházkerület 1956-ban rehabilitált, törvényes püspöke, ezért őt hívtuk és várjuk hozzánk. Ami pedig az ön másik javaslatát illeti, a jubileum elhalasztásáról szó sem lehet, mivel mind én, mind a gyülekezet ragaszkodunk ahhoz, hogy pünkösdkor legyen a megemlékezés, ugyanis történelmi tény, hogy a hiteles feljegyzések szerint anyagyülekezetünk alapítói, az első telepések, 1758. május 26-án érkeztek Gyöngyös körményéről Döröcskére, s az idén ez a bicentenárium éppen dátum szerint is pontosan pünkösdi ünnepére esik, így tehát semmiképpen nem lehet elhalasztani a megemlékezésünket.”

Czár Lajos, miután látta, hogy nem sikerült meggyőznie, dühösen megparancsolta: köteles vagyok őt Ordass Döröcskére érkezésének percétől fogva a püspök minden lépéséről és megnyilatkozásáról tájékoztatni. Erre azt feleltem: „ez nem az én feladatom, titkár úr, erre a tevékenységre vannak önöknek külön embereik, s én kész vagyok önt is vendégül látni a jubileumunkra, és biztosítom, ön is ott lehet püspököm társaságában, annak megérkezésétől tőlünk való elutazásáig. Egyébként én Ordass püspök urat törvényes és általam igen tisztelt főpásztoromként fogadom, és minden tőlem telhetőt meg fogok tenni a gyülekezettel együtt azért, hogy püspökünk jól érezze magát nálunk, s szolgálatait elvégezze, és részt vegyen a jubiláló gyülekezet örömeiben és hálaadásában”.

A kaposvári útról hazajövet, megszakítottam utazásomat Igalban, hogy ott élő gyülekezeti felügyelőnket azon melegében, első kézből tájékoztassam. B. L. igali patikus volt ugyanis a somogydöröcskei gyülekezetünk felügyelője, aki megdöbbenve hallgatta beszámolómat, s azt tanácsolta, fontoljuk meg, mégis nem lenne-e jobb, ha ezek után Ordass jövetelét lemondanánk, s mást kérjünk fel a szolgálatok elvégzésére. Én viszont azon döbbsentem meg, milyen opportunistáknak tartok, akik elnézők, akik félelemből azonnal képesek feladni. S lényegében megismételtem neki ugyanazt, amit Czárnak hoztam fel indokul, és közöltem felügyelőnkkel is, a jubileumot pedig meg fogjuk tartani pünkösdkor Ordass szolgálatával. Erre B. L. azt felelte, ebben az esetben „állására és feleségére való tekintettel ő nem hajlandó Ordassot fogadni Döröcskén, és nem is vesz részt a gyülekezet jubileumán”. Itt szükséges megjegyezni, hogy felügyelőnk pártonkívüli volt, felesége viszont, aki az igali óvodában vezető óvónőként dolgozott, tagja volt az MSZMP igali szervezetének, sőt valami bizalmi tisztséget is betöltött ott.

Végtelenül magányosnak éreztem magam ezek után, hogy a gyülekezeti felügyelőre sem számíthattam, mivel faképnél hagyott, nem vállalta döntésemet. Ennek ellenére sem váltunk el haraggal...

Rá két napra aztán meglepetésemre telefonon átszólta a felügyelő: fontos és sürgős ügyben azonnal menjek hozzájuk Igalba, mert nem teleföntéma az, amit közölni és megbeszélni akar velem. Az első pillanatban naivul azt hittem, talán megváltozott az álláspontja, csak állását féltve nem meri azt telefonon elmondani. De tévedtem! Viszont mégis érdemes volt elmenni hozzá. B. L. ugyanis elmondta, hogy a Czárnál történt „kihallgatásom” utáni napon feleségét telefonon beidéztek a megyei pártbizottságra Kaposvárra, ahol rá akarták venni, kísérelje meg, hogy engem – a férje segítségével – győzzön meg, mondjam le Ordass meghívását, mert Ordass személye és szolgálata nem kívánatos sem Döröcskén, sem egész Somogy megye területén. S újra kihangsúlyozták, hogy Ordass „persona non grata”, ezért a közeli napokban le fogják mondani püspöki állásáról is. Azt is közölték vele bizalmasan, hogy a Baranya megyei pártbizottságtól kapott értesítés szerint Káldy Zoltán pécsi esperes lesz Ordass utódja. S a felügyelő feleségének még azt is kiosztották a megyei pártbizottságon, beszéljen rá engem arra is, hogy Ordass „utódját” hívjam meg Döröcskére, s ennek érdekében halaszsam el a jubileumot.

Természetesen nemet mondtam erre az újabb zsarolási kísérletre is, s így véglegessé vált a felügyelőnk távolmaradási szándéka, sőt – saját és felesége kenyerét féltve – még azt is fontolgatta, hogy lemond felügyelői tisztéről.

Nekem pedig ilyen, cseppet sem irigylésre méltó helyzetben kellett folytatnom az előkészületeket.

A jubileum közeledtével aztán, már májusban – mint derült égből a villám! – váratlan fordulat zavarta meg készülődésünket. Expresszlevél érkezett a Puskin utcából, melyben a püspöki hivatal közli velem, hogy Ordass püspök kénytelen lemondani döröcskei útját, mivel szívinfarktust kapott, s orvosi tanácsra nem vállalhatja a pünkösdi szolgálatokat. (Aztán később kitudt, nem infarktus volt, hanem szívérgörcs érte május 16-án, de ez is elegendő ok arra, hogy a püspök nem tud lejönni hozzánk.) Egyúttal tudatja velem a püspöki hivatal, hogy Ordass helyett Koren Emil esperes, mint illetékes püspök-helyettes fog lejönni Döröcskére, az ünnepi szolgálatok végzésére.

Ez a szomorú hír bizony nagyon letört bennünket, papi családot és gyülekezetet egyaránt. Egyrészt nagyon aggódtunk Ordass püspök betegsége miatt, másrészt csalódottnak éreztük magunkat, hogy Ordass nélkül kell megtartanunk a jubileumunkat. Első gondolatunk az volt, hogy akkor mégis elhalasztjuk a pünkösdi ünnepséget egy későbbi időpontra, amire felépül a beteg püspök, ezt azonban nem lehetett megtenni, most már nemcsak az idő rövidsége miatt, hanem azért sem, mert a Czártól önkéntelenül kapott információk szerint, később már nem hívhatjuk meg Ordasst. Így kénytelen-kelletlen beletörődünk, hogy helyettes végezze a szolgálatokat a kerek 200-ik évforduló napján, május 26-án.

Első megdöbbenésünkéből felocsúdva aztán rögtön eszembe jutott, erről a váratlan fordulatról azonnal értesítenem kell Czár Lajos egyházügyi titkárt Kaposváron. Mondanom sem kell, nagy örömmel (talán kárörömmel is) vette tudomásul a változást, hogy amit neki nem sikerült elérnie, a püspök váratlan betegsége

mégis az ő malmára hajtotta a vizet, s Ordass mégsem jön Döröcskére. Ki is fejezte elégedettségét, így lesz az jó az államnak is, az evangélikus egyháznak – és nekem is –, ha Ordass helyett Koren jön le. Még azt is hozzáfűzte, „Koren a mi emberünk, és most már szívesen megyek ki Döröcskére, hogy személyesen köszöntsem a püspökhelyettes urat!”

Mivel a püspöki hivataltól az említett levélen kívül más értesítés – sem távirat, sem telefon – nem érkezett, a gyülekezet és a meghívott vendégek tudomására hoztam, hogy Koren fogja végezni a vasárnapi és hétfői szolgálatokat.

Így virradt ránk 1958. május 25. pünkösdvasárnapja. A délelőtt tíz órai főistentiszteleten, az ígéhirdetésem után újra kihírdettem, hogy az esti hat órai istentiszteletet Koren Emil fogja végezni. A pünkösdői úrvacsoraosztás után újra hirdettem ezt, s kértem, ez a változás ne befolyásoljon senkit, hanem egy szívvel, egy lélekkel vegyünk részt, a filiák népével együtt, anyagyülekezetünk 200 éves jubileumán. Délután nem mentem ki egyik filiába sem, mivel onnan is, Somogyszilből, Gadácsról, Bonnyáról és Bonnyapusztáról, valamint a 60 km átmérőjű szórványból is meghívtuk és vártuk a híveket.

Én is, a gyülekezet népe is, úgy éreztük, mégis csak felhőtlen, boldog és áldott pünkösdői ünnepünk és jubileumi megemlékezésünk lesz. Erről is prédikáltam délelőtt, hogy amint kétezere éve a pünkösdői Lélek gyűjtötte egybe a sokaságot Jeruzsálemben, és hívta életre az anyaszentegyházat, úgy gyűjtött egybe itt is 70 családot, akik Döröcskén nem csak szekundér települést hoztak létre, hanem egyházat, egyházközséget is alapítottak, s ez is a Lélek munkája volt. Ezért ünnepelehetünk ma is, 200 év múltán, áldott pünkösdöt, mert az 1948-ban csaknem megsemmisült, elűzött gyülekezetből hagyott az Úr „szent maradvékot”, akik megmaradtak a nagy templom árnyékában, és a Lélek gyűjtötte össze bennünket ma és holnap, hogy főpásztorunk áldott szolgálatával ünnepelehetünk együtt.

Ebben az ünnepi, emelt hangulatban jöttünk ki a templomból az istentisztelet és úrvacsora után. Pünkösdői ünnepi érzéseinket azonban csakhamar lehűtötték a közbejött váratlan események. Történt ugyanis, hogy tőlünk, a paplaktól a második szomszédban lakó, Felvidékről kitelepített M. N. gazdálkodó – aki felesben használta a papi háztáji földet és a kántori parcellát –, izgatottan jött át hozzánk, s bizalmasan közölte, hogy leánya, M. B. községi tanácsstíkári úzeni: a hatóságok – mind a közigazgatás, mind pedig a rendőrség és az ávo – értesítették a tanácsot, hogy Ordass Lajos püspök útban van Budapestről Somogy megye felé, de meg kell akadályozni, hogy a faluba bejöhessen a püspök és kísérete.

Megdöbbenve hallgattam a hírt, hogy már az ávo és a rendőrség is bele akar avatkozni az események menetébe, de titkon örültem annak, hogy mégis Ordass jön le, bár vegyes érzelmekkel fogadtam az erről szóló hírt, hiszen az utolsó levél szerint Koren fog érkezni. Az események azonban felgyorsultak, s azt igazolták, hogy kitűnő volt a kommunizisták szíma!ja!

M. N. közlése után azonnal magamhoz vettem a püspöki hivatal értesítését Koren érkezéséről és Ordass útjának elmaradásáról, azzal a szándékkal, hogy átmegyek a tanácsházára, tisztázni, hogy mi is folyik a hátunk mögött, illetve most már nyilvánosan. Megelőzött azonban V. J. kisbíró, aki a Volksbund besúgója és zászlóvivője volt a negyvenes években egészen 1945-ig, most pedig az ávo

fizetett besúgója, ügynökeként tevékenykedett, s döröcskei szolgálatom első napjától kezdve minden lépésemet, megnyilatkozásomat és igehirdetésemét figyelte és jelentette. Azzal sietett át a paplakra most, hogy hívatnak, azonnal menjek a községházára, várnak rám a rendőrök és a nyomozók. Odaérve olyan nagy nyüzsgést találtam ott, akár a tsz szervezésekor! A tanácselnök, a titkár, valamint a rendőrök és ávós nyomozók közölték velem hivatalosan, hogy Ordass Lajos püspök elindult Budapestről szolgálati kocsiján a kíséretével, és már útban van Somogydöröcske felé, majd kisvártatva közölték az ávósok, hogy a legújabb jelentések szerint a püspök belépett Somogy megye területére, s felsőbb parancs alapján *nekem* kell megakadályozni, hogy megérkezzék Döröcskére, mert nem szabad átlépnie a falu határát, s nem végezhet igeszolgálatot, illetve semminemű püspöki szolgálatot Somogydöröcskén!

Én pedig a győztesek örömeivel és felsőbbrendűségi érzésével – mint akinek lottó telitalálata van –, felmutattam a püspöki levelet, mely szerint délután 4 és 5 óra között Koren Emil fog hozzánk érkezni – és nem Ordass püspök, és minek csinálnak ilyen nagy felhajtást! De a jelenlévő „elvtársak” szinte kórusban válaszoltak, méghozzá igencsak fölényesen, hogy nekik pontosabb információik vannak, mint nekem, s vegyem tudomásul, akármit is írtak Budapestről, mégis Ordass indult el onnan Döröcske felé. S újból felszólítottak, ők is maradnak szolgálatban a tanácsházán „készültségben”, de nekem az a kötelességem; menjek ki a falu határába, várjam Ordass-t a község névtáblájánál, és állítsam meg, s szólítsam fel a püspököt és kíséretét, forduljanak vissza, mert nem léphetnek be a község területére!

Erre megint csak, abban a pillanatban onnan felülről kapott bölcsességgel azt válaszoltam: hogyan képzelik azt, hogy egy lelkipásztor, aki meghívta „főnökét”, most kiáll a falu határába, és azt parancsolja neki, hogy forduljon vissza?! S azzal a példával illusztráltam ezt a lehetetlen kívánságot, hogyan festene az, ha a tanácselnök nem engedné be a falujába az ide érkező megyei tanácselnököt vagy éppen a köztársasági elnököt?! Majd közöltem, itt szereptévesztés áll fenn, mert ez nem az én illetékességi területem, nekem nincs sem jogom, sem hatalmam egyetlen autót sem leállítani a falu határában, akárki is ül berne, hanem az államhatalom az illetékes, e célra vannak külön eszközei és emberei, a rendőrségtől az ávóig és a katonaságig, hogy „intézkedjenek” az állampolgárokkal, akár egy püspökkel szemben is. Gyyanakkor felhívtam a figyelmet, igen rossz vért szülne, ha az államhatalom fegyveres szervei révén erőszakhoz folyamodnék Ordass püspökkel szemben, mert ez egyrészt az evangélikus gyülekezet és egyház tagjaiban, valamint a meghívott vendégekben okozna botránkozást, másrészt óriási negatív visszhangja lenne külpolitikai vonalon is, mivel a Németországban élő, kitelepített hívek előbb-utóbb értesülnének erről a botránnyról, és csakhamar az egész világ tudomást szerezne az itt történekről, a külföldi rádióadások révén.

Ezek után elálltak gonosz szándékuktól, és „felmentést” adtak nekem: nem kell kimennem a falu határába, a püspököt feltartóztatni. De közölték, figyelni fogják a püspököt és engem is, vigyázzunk minden szavunkra és lépésünkre; mert igen komoly következményekkel kell számolnunk ellenkező esetben.

Ez az intermezzo a tanácsházán arra is jó volt, hogy kicsit változtassak a püspökfogadás forgatókönyvén. Eredetileg ugyanis terveztük, hogy a felügyelőnk, illetve ennek lemondása miatt a gondnok és presbiterek fogják várni a püspököt a falu határában, én pedig a paróchia előtt fogom őt köszönteni. Most annyit változtattam, hogy a határban senki se várja, nehogy ott az ávó vagy a rendőrség bárkit is kényszerítsen az egyházi emberek közül, hogy az érkező püspököt „felsőbb parancsra” felszólítsa, hogy forduljon vissza. Gyanúnk azonban nem múlt el teljesen, mert megtudtam, hogy két rendőrt és két ávós nyomozót rádión utasítottak, azonnal menjenek ki a község határába, és ott várják az érkező püspököt. Ti. arra is számítottunk, hátha ők fogják visszafordítani a főpásztor kocsiját. Hála Istennek, nem így történt!

A tanácsházáról visszatérve, a paplakon izgatottan vártak már szegény feleségem és kislányaim, valamint a gondnokunk és presbitereink. Akiknek halvány fogalmuk sem volt, hogy mi minden történt a délelőtti istentisztelet óta, s csak imént értesülhettek az újabb eseményekről. De elszántan vették tudomásul a váratlan akadályokat, s még azzal vigasztalódtak, ez semmi ahhoz képest, ami 10 éve, a kitelepítés alkalmával ment végbe, mikor házat, földet, mindent elvettek tőlük, s csak 40 kilós batyut hagytak meg nekik, aztán irány a marhavagon, az itthon maradóknak pedig semmi nélkül, a telepeseknél meghúzódva kellett új életet kezdeni!

Izgatottan váraoztunk – lelkész, gondok és presbiterek –, a paróchia előtt az utcán. Vis-à-vis, velünk szemben pedig, a tanácsháza előtti téren farkasszemet néztek velünk, jobbról és balról, a kivezényelt és egyre sokasodó rendőrök és civil ruhás ávós nyomozók, természetesen a tanácselnök és titkár társaságában, akiket rendkívüli szolgálatra rendeltek be, és készültségben kellett lenniük pünkösd vasárnapján, sőt még másnap is, amíg csak el nem múlt a „svábok ünnepe”. De így legalább ők is kénytelenek voltak velünk „ünnepelni”.

* * *

Ólomlábakon jártak az órák és a percek, míg egyszer csak feltűnt délután 4 és fél 5 között a püspöki kocsi a fútca végén, s fokozott izgalommal kémleltük, vajon tényleg Ordass püspök ül-e benne. De máris leáll a kocsi a paplak kapuja előtt, s óriási örömről látjuk kiszállni belőle Ordass Lajost. Kissé fáradtan az utazástól és a nemrég lezajlott betegségétől is. Vele szállott ki az őt kísérő Dedinszky Tamás teológus (ma bajai lelkész) is. Turcsányi Károly kerületi lelkész, aki a kocsit vezette, bent maradt a kormánynál, hogy az üdvözlések után behajtsa a paplak udvarába. A hátsó ülésből kászálódott ki Lágler Béla esperes is, aki porrozszentkirályi paróchiájáról utazott a püspök elé, s valahol útközben csatlakozott a püspök kíséretéhez.

A kocsiból kiszálló püspököt köszöntöttem elsőnek, majd a rövid üdvözlőbeszéd után 13 éves Jutka és 11 éves Éva leányunk adta át a virágcsokrot, majd a főpásztor kezét fogott a gondnokkal és a presbiterekkel. Utána rögtön az volt az első kérdésem: várták-e őt a megye vagy a község határában, és vissza akarták-e fordítani a kocsiját? Ordass váratlanul érte a kérdésem, egy pillanatra meg is lepődött, s csak amikor gyorsan elmondtam neki a háttéreseeményeket, felelte,

hogy a község határában látott ugyan rendőröket, akik figyelték kocsiját, de igazoltatás után továbbengedték. Én pedig végtelenül megkönnyebbültem, és megtelt a szívem Isten iránti hálával, hogy Ő vezette, óvta és őrizte meg a püspököt hosszú útján minden gonosztól. Akinek fogalma sem volt az itt hetek óta folyó „előzményekről”.

Majd' kihagytam még egy fontosat! Ordassat köszöntő szavaim során nagy örömnünknek adtam kifejezést, hogy orvosi tilalom ellenére is eljött közénk, s ebben a kis gyülekezet sokat szenvedett népével való szolidaritás és szeretet jelét látjuk. Mire válaszában kijelentette: még távol áll a gyógyulástól, de úgy érezte, félig betegen is el kell jönnie erre a jubileumra, mert oly nagy szeretettel szólt a meghívás, s mindenképpen ragaszkodott a kis gyülekezet az ő személyéhez, ezért érezte kedves kötelességének, hogy orvosának nemet mondva is eljöjjön szolgálni közénk.

A parókia ajtajában azután bemutattam a püspöknek feleségemet, édesanyámat, s elődöm, dr. Wölffel Gyula özvegyét, akit szintén meghívtunk az ünnepségre, végül a „szakácsnő” híveinket, akik a konyhán foglalatoskodtak.

Csodálatosan szép tavaszi nap volt, 25 fokos meleggel, ragyogó kék ég, sehol egy felhő. A püspök megállt néhány percre a parókia virágoskertjében a sok virág között, s gyönyörködött a virágok tarka pompájában, majd a hozzá szaladó négyéves Péter fiamat megsimogatta, néhány szót váltott vele, utána bevonultunk a szobák hűvösébe, a tágas, 7 x 8 méteres nagy ebédlőnkbe, mely két napra a püspök vendégszobájá lett.

Alig foglaltunk helyet, mialatt üdítőt és uzsonnát szolgáltak fel, informáltam a püspököt és kíséretét mindarról, ami a látogatását megelőző napokban és hetekben történt. Láthatóan nem volt különösebben felindult. Úgy tűnt, már „megszokta” a zaklatásokat, s kommentárt sem fűzött az eseményekhez.

Uzsonna után félbeszakadt a beszélgetésünk, beharangoztak a hét órakor kezdődő esti istentiszteletre, melyen szép számmal vettek részt. Ezen a püspök a kirendelt pünkösdvasárnapi ige, ApCsel 2,1–13 alapján prédikált.

A templomból kijövet a hívek spontán örömmel köszöntötték a püspököt, s megköszönték, hogy mégis ő jött el közénk, hogy velünk ünnepeljen.

A nagy vacsoraasztalnál folytatódott a megkezdett beszélgetés egyházunk időszerű kérdéseiről, mely aztán folytatódott a vacsora után is a pápi család meghitt közösségében. Ordass tájékoztatott bennünket részleteiben is az elmúlt napok és hetek egyházipolitikai eseményeiről, azokról is, amik a kulisszák mögött zajlottak, így többi között arról a Káldy által illegálisan, a püspök tudta nélkül egybehívott lelkészkonferenciáról, melynek legfőbb célja és témája volt Ordass lemondatása és Káldy magabiztos programja, miszerint Ordass árokba vitte az evangélikus egyház szekerét, de ő majd kivezeti onnan.

A beszélgetés során a püspök figyelmesen végighallgatta beszámolómat a Czárnál tett látogatásomról is, és fájdalmasan észrevételezte, hogy a Baranya megyei, valamint a Somogy megyei pártbizottság és Czár Lajos milyen jögről alapon híresztelik már az ő menesztését és Káldy püspökként való említését, mintha ez már kész tény lenne. Majd keserűen jegyezte meg, hogy a pünkösdi utánra, május 27-re összehívandó egyházkerületi presbiteri ülés remélhetőleg tisz-

tázza a problémákat, s elítéli Káldy illegális, püspök háta mögötti kisded játékait. (Mint tudjuk, azon az ülésen azonban Darvas József kerületi felügyelő, valamint Káldy is határozottan Ordass ellen foglalt állást.) (lásd: i. m. 862. lap.)

Itt meg kell jegyeznem, hogy egy nagy hibát követtünk el. Azt, hogy bizalmas beszélgetésünk nem négy szemközti folyt, hanem abban részt vettek a vendégeink is, a püspök kísérete. S egyikük indiszkréciót követett el azzal, hogy ebből a bizalmas eszmecseréből úgyszólván minden részletet csakhamar kiszellőzhetett és Káldy tudomására hozott. Mindezt akkor tudtam meg, amikor Káldy 1958 novemberi „püspöki” beiktatása utáni napokban engem felrendelt Budapestre, és kiabálva közölte velem: mindent tud, amit mi Ordassal bizalmasan beszéltünk Somogydöröcskén, mert neki Turcsányi Károly kerületi lelkész minderről beszámolt. (Turcsányi maradt Káldynál is a kerületi lelkészi állásában és mint a püspök gépkocsivezetője.) Káldy szemrehányást tett nekem azért is, miért hívtam meg Ordass-t és miért nem vártam meg az ő beiktatását, s őt kellett volna meghívnom a jubileumra. (Mintha csak Czár szavait szajkózta volna!) Válaszom ugyanaz volt, mint Czárnak. Ezek után pedig elkezdett ordítani, hogy Somogydöröcskéről könnyen „Kutyabagásra” kerülhetek, ha nem leszek lojális vele szemben.

Visszatérve éjszakai beszélgetésünkre, csak valamivel éjfél után tértünk nyugovóra. Természetesen egész éjszaka „vigyáztak” ránk – és főképp püspökünkre – az egyenruhás rendőrök és civilruhás „testőrök”, akik körülvették a paplak épületét, s úgy ragaszkodtak hozzánk, akár a kullancsok. Ők azonban a zárt ablakok mögött zajló beszélgetésünkből semmit sem hallhattak.

* * *

A rövid éjszaka után ránk virradt pünkösdhétfő, május 26., melyet a kommunista rendszer törölt az ünnepek sorából, de faluhelyen mégis mindenki megtartotta, itt most különösen, a jubileum miatt is.

Ordass püspök arra kért lefekvés előtt, hogy reggel hétkor ébresszük, ha a fáradtságtól nem ébredne fel magától. Nyolckor ültünk le reggelihez, felolvastam a napi Losung-igét, majd imádkoztunk.

Alig fejeztük be, s foglalt helyet a püspök a fotőjben, úgy fél 9 táján váratlanul megérkezett a „megyei küldöttség” a paplakra. Közülük csak Czár Lajos egyháziügyi titkár volt a meghívottak között, társai viszont hivatlanul jöttek: Horváth László, a Somogy megyei tanács művelődési osztályának vezetője, valamint egy fölöttébb gyanús civil ruhás alak, akinek a nevét nem lehetett megérteni a bemutatkozásakor, s foglalkozását is elhallgatta. Czár csak annyit mondott, az is a „megyei vezetéstől” jött velük. Ordassnak is, nekem is az a gyanúnk támadt, rendőrtiszt vagy éppen ávóosztály lehet, aki így, a küldöttség ürügyén férközött be hozzánk a parókiára, a püspök közelébe. (Mihelyt négy szemközti maradtunk Ordassal, elneveztük ezt az ismeretlen „püspöki testőrkapitány”-nak.)

Alighogy megérkeztek ezek a pártkopók, a bemutatkozások után – nem éppen barátságos hangon – Czár azonnal megtámadott bennünket. Előbb hozzám fordult: – Lelkész úr, mikor érkezett Ordass püspök úr Döröcskére? Válaszom után, hogy tegnap délután 4 óra után, jött a goromba letolás: – Miért nem jelentette ezt a változást nekem azonnal a lelkész úr?! Hiszen ön engem is megátévesztve azt

jelentette, hogy nem jön le Ordass püspök, hanem helyette Koren esperes fog megérkezni! Ha pedig mégis Ordass püspök jött, ő ezek szerint már tegnap délután itt volt Döröcskén, ezt ön elmulasztotta nekem jelenteni! Válaszom így hangzott: Mi csak tegnap ebéd után tudtuk meg, hogy mégis Ordass püspök úr jön le, s jól tudja, titkár úr, ebben az isten háta mögötti faluban vasárnap nincs posta, se telefon, se távirat, hogyan tudtam volna önt elérni?! Mire Czár indulatosan vágott vissza: Nem fogadom el, hogy ön csak tegnap tudta meg Ordass püspök érkezését, amikor mások már tudtak róla, ön tehát szándékosan elmulasztotta, sőt szabotálta előzetes bejelentési kötelezettségét!

Ordass némán hallgatta végig ezt a jelenetet. Majd Czár hozzá fordult: Püspök úr, miért változtatta meg szándékát, hogy miután előzőleg lemondta döröcskei útját, betegsége ellenére mégis eljött? Ordass válasza: „Mert a lelkész úr és a döröcskei gyülekezet engem kért meg a jubileumi szolgálatok végzésére, s én még betegen is leget akarok tenni a szíves meghívásnak!” Újabb kérdés Czártól: „És hány órakerék ért Döröcskére a püspök úr?” Erre én vágtam közbe: „Ezt már tölem egyszer megkérdezte a titkár úr és mondtam, hogy tegnap délután 4 és fél 5 között!” Mire Czár összecsapta a tenyerét, és kísérete felé fordulva így kiáltott fel: „És tegnap délután négytől ma reggel 9-ig úgy volt itt titokban a püspök úr, hogy mi nem is tudhattunk róla, mert a lelkész úr szándékosan nem jelentette ezt nekünk! Pedig mi szívesen itt lettünk volna már vasárnap délután 4 órától, hogy fogadjuk a püspök urat, és az egész estét együtt tölthettük volna, hogy elbeszélgessünk vele az aktuális egyházpolitikai kérdésekről!” Ezt a műfelháborodást Ordass is, én is válasz nélkül hagytuk.

De le kell írnom, hogy Czár cinikus és agresszív magatartása, kihívó modora minket is kihozott sodrunkból. A püspököt is féltettük, nehogy felidegesítse magát, s megint szívérgörcsöt kapjon, mint pont tíz nappal ezelőtt! Meg aztán pünkösd van, jubileumot ünneplünk, és mindjárt templomba készülünk, de hát az ateistáknak semmi sem szent, nincsenek tekintettel és kímélettel még egy beteg emberre sem, ha benne a püspököt sem tisztelik...

Úgy próbáltam menteni, ami menthető, hogy rátereltem a beszélgetést a 200 éves jubileumra, és rákérdeztem: „Uraim, tudom, hogy önök ateisták, de azért szeretettel meghívom önöket a templomban tartandó jubileumunkra, annál is inkább, mivel a parókián nem marad senki a szakácsnőkön kívül, mindenki bejön a templomba.” Meglepetésemre mindhárman bejelentették, hogy bejönnek ők is a templomba.

Eközben áldott feleségem kitűnő diplomáciai érzékkel – mint háziasszony – próbálta megváltoztatni a hangulatot, s elővette a bárszékényből a likőrös üveget, hogy aperitíffal kínálja a vendégeket. A 200 éves jubileumra koccintottunk. A likőr igen ízlett mindenkinek, s egyikük, Horváth László meg is jegyezte: ő ilyen finomat még életében nem ivott, s kérdezte tőlem, mi a neve ennek a likőrfajtának, mert ebből be akar szerezni néhány üveggel. Készségesen válaszoltam, hogy angolkeserű a hivatalos neve. Mire váratlanul és emelt hangon így reagált: – Miért éppen angolkeserűnek hívják, amikor mi a szocializmust építjük! Hogyan lehet ilyen reakciós nevet adni ennek a finom likőrnek?” Mire én tréfásan megjegyeztem: – „Osztályvezető úr, ha önt ez a név irritálja, nyugodtan keresztelje el orosz-

keserűnek!” Majd Ordass felé fordulva így szóltam: „Püspök úr, a tárgyilagosság kedvéért el kell árulnom, hogy az osztályvezető úr néhány éve még mélyen vallásos ember volt, régtől ismerem őt, mert tíz évvel ezelőtt még itt, a szomszéd faluban, Törökkoppányban működött mint római katolikus kántortanító és igazgató, és ő vitte a szűzmáriás zászlót a körmenetekre, és csak újabban változtatta meg nézeteit”. Ordass arcán enyhe mosoly jelent meg, s cinkos pillantást vetett rám, de Horváth László egyetlen szóval sem reflektált kissé csípős szavaimra, hanem „no erre igyunk egyet” felkiáltással emelte ismét teletöltött „oroszkesperű” poharát.

Aperitív után feleségemre bízta a vendégek szórakoztatását, mi pedig elvultunk imádkozni egy másik szobába, ahol a püspökkel és Láglerrel hármásban megbeszéltük az istentisztelet, az úrvacsoraosztás és a díszközgyűlés menetrendjét, majd magára hagytuk rövid időre az ígéhirdetésre készülő főpásztort. Közben, az ebédlőbe visszatérve láttam, hogy Czár és társai újra meg újra az „oroszkesperű” dicséretétől hangosak, s már jobb hangulatban készültek a templomba.

Pontban tízkor volt a beharangozó. Megtelt a templom, sokan bejöttek a messi fiákból és a szórványokból is. Lágler és én végeztük az oltári szolgálatot, majd Ordass püspök lépett a szószékre. János 2,17 alapján a templom és az egyház iránti féltő szeretetről prédikált a Lélek tűzével, hatalmas és meggyőző erővel! Ez a féltő szeretet volt a jubiláló döröcskei gyülekezet életében is a 200 éves múlt áldott záloga! – mondotta. A zsúfolásig megtelt templom ünnepi gyülekezete élénk figyelemmel hallgatta, s csak úgy itta, szívta magába a püspök szavait.

Az istentisztelethez kapcsolódóan úrvacsorát osztott Ordass, Lágler esperes és az én közreműködésemmel. Czárt és kíséretét kivéve, az egész gyülekezet az oltárhoz járult. Utána következett a díszközgyűlés, melyen idősebb leányom, Szerdahelyi Jutka VI. osztályos tanuló szavalt a 200 éves jubileumra írt költeményemet, majd ismertettem a gyülekezet 200 éves történetét. Utána következtek az üdvözlések: Ordass püspök és Lágler esperes a déli egyházkerület és az országos egyház, illetve a Somogy-Zalai egyházmegye köszöntését hozta, majd felolvastam az egykori „óhaza”, a württembergi evangélikus tartományi egyház szívből jövő áldáskívánságait, ahol 200 év után ismét új hazára leltek a háború után innen elűzött, kitelepített döröcskei hívek.

A templomból kijövet, a hívek meghatódva, könnyek között köszönték meg a püspöknek a jubileumon való részvételét és szolgálatait, majd hamarosan ebédhez ültünk. A terített asztalnál úgy állapítottuk meg feleségemmel az ülési sorrendet, hogy Czárt és kíséretét lehetőleg minél távolabb ültessük Ordasstól. Czárt azonban nem sikerült lerázni, ő ragaszkodott ahhoz, hogy a püspök társaságában maradjon, s végül is Ordassal szemben ültettük, Ordass mellett pedig kétoldalt én és Lágler foglaltunk helyet. Czár kíséretét feleségem, valamint elődöm özvegye vették pártfogásba. A hosszúra nyúlt ebéd hála Istennek minden „incidens” vagy zavaró körülmény nélkül ment végbe, s ebben nem kevés szerep jutott a finom boroknak is, amelyből szándékosan többet kapott Czár kísérete is, a hangulat fokozására.

Ebéd után 4 órakor harangoztunk be a délutáni, jubileumot záró istentiszteletre, melynek szolgálatát Lágler Béla esperes végezte. Erre Czárék már nem

jöttek be, hanem az ebédlőben, a terített asztalnál maradva, a borospoharakat ürítették.

Aztán csakhamar következett a búcsúzás órája. Előbb szűkebb körben, a parókian, majd a paplak udvarában, sok hívőnk jelenlétében búcsúztattuk Ordass és kíséretét, akik délután 5 óra tájban indultak vissza Budapestre. Czár és kísérete természetesen az utolsó pillanatig ott maradtak, s megvárták a püspök elutazását is, utána pedig tőlünk elkészönve még a tanácsházára mentek át „hivatalos teendőik végzésére”. Mint megtudtam később a tanácsstítkár szüleitől, lejelentették Kaposvárra, a rendőrségnek, az ávónak és a megyei tanács ügyeletének, hogy Ordass elhagyta Somogydöröcskét, és útban van már Budapest felé. Az „ügyeletük” egészen addig tartott, míg Ordassék el nem hagyták Somogy megye területét is, s csak utána hagyhatták el Czárék a falunkat!

Ezzel véget ért a jubileumi ünnepségünk, s vele Ordass püspök utolsó, vidéken végzett szolgálata. A püspök ezután már csak Budapesten végzett néhány igazságszolgálatot: június 15-én a pesterzsébeti templomban, június 17-én pedig a budahegyvidéki gyülekezetben. Aztán június 19-ével eltöltötték püspöki szolgálatának végzésétől –, immár másodszer is!

* * *

Ordass szolgálatának igen pozitív visszhangja támadt a gyülekezetben, de annál negatívabb hatást váltott ki az egyházi közéletben. Alig történt meg Ordass háttérbe állítása, Lágler esperes a Somogy-Zalai Lelkészi Munkaközösségben máris keményen bírálta engem Ordass meghívása miatt, mondván, hogy meg kellett volna várnom Káldy püspöki „hatalomátvételel”, s őt kellett volna meghívnom „evangélizációs” szolgálatra.

Czár már nem foglalkozott többé a döröcskei jubileummal és Ordass szolgálataival, de annál többet Káldy Zoltán, aki – mint már fentebb említettem róla – Turcsányi Károlytól szerzett információira hivatkozva, engem már 1958 őszén felrendelt Budapestre, s azóta, hosszú éveken át se vége, se hossza nem lett a rapportoknak.

De ez már egy másik történet. Vagy inkább ennek a folytatása, következő fejezete!

Viszont összefügg Ordass látogatásával a „sajtó-ügy”, melyről szintén be kell számolnom, mert enélkül nem lenne teljes a kép.

Híveim és presbitereim kérésére és biztatására rövid beszámolórt írtam a gyülekezetünk jubileumáról a Somogyi Néplap c. újságba, melynek szerkesztője örömmel elfogadta a cikkemet, azzal az ígérettel, hogy másnap vagy a hétvégi számban leközli. Ez a közlés máig is várat magára: a pártbizottság egyszerűen letiltotta a közlést. Mint később megtudtam a főszerkesztőtől: Ordass miatt a jubileumról még rövid hírt sem adhattak!

Külön beszámolórt írtam egyházi hetilapunk, az Evangélikus Élet számára is, abban a naív hitben, hogy a jubileumra való tekintettel biztosan leközlik, de ez a cikkem sem láthatott nyomdafestéket, az ÁEH letiltotta! Ennek a cikkemnek a kéziratát máig megőriztem mementónak.

Miután beszámolómmal nem jelenhettem meg Magyarországon, titokban kiküldtem német nyelven írt cikkeimet Németországba, azzal a kéréssel, hogy mivel itthon letiltották Ordass miatt a közlését, ott közöljék le a német evangélikus egyházi lapokban. A Stuttgartban megjelenő beszámolómat azonban a szerkesztőség erősen megkurtította, csak néhány soros hír lett belőle. A másik beszámolómmal azonban, melyet a Gustav-Adolf-Werk általam jól ismert vezetőinek küldtem szíves továbbítás végett, teljes terjedelmében megjelent a berlini evangélikus hetilap, a „Die Kirche” hasábjain.

Ez a Berlinben napvilágot látott cikkem azonban megint csak irritálta Káldyt és az Állami Egyháziügyi Hivatalt is. Emiatt újból Budapestre rendelték táviratilag, Kaposváron pedig Czár vont felelősségre. Én pedig a sajtószabadság jogára hivatkozva közöltem, hogy itthon és külföldön élő híveink kívánsága szerint kellett publikálnom a 200 éves jubileum lezajlását.

Az Ordass-látogatás után nem sokkal aztán kiszállt hozzám a rendőrség és az államvédelmi hatóság, mert feljelentés szerint „a parókia pincéjében titkos rádióleadót működtetnek évek óta, melynek segítségével állandó összeköttetést tartok az NSZK-ban élő kitelepített hívekkel, és »Adenauer kémjeként« kijuttattam a német kancellárnak a döröcskei kommunista párttagok listáját is”. (Mindezt a koholmányt két évvel az 56-os forradalom után!!) A hasonló zaklatások aztán egymást követték, azzal a különbséggel, hogy hol Káldytól és az ÁEH-től indultak ki, hol a rendőrségtől, a helyi tanácstól vagy az ávótól...

Hálás vagyok Istennek, hogy 37 év elmúltával lehetőséget kaptam Tőle, hogy mindezt leírhattam, abban a tudatban, hogy nem lesz hiábavaló, és fontos adalékkul szolgál az utókornak, az egyháztörténelem számára.

Szombathely, 1995. augusztus 3-án.

*

Ordass Lajos 1958. március 2-án, Nagytarcsán – 1Jn 2,12–17 alapján – tartott igehirdetéséből

A világhoz való keresztyén viszonyunk akkor helyes és egészséges, ha életünk fölött egyetlen Urat tudunk: Istent! Ezt mondja Jézus és ezt tanítja ma vele összhangban János apostol. Minden más – az idő, a földi élet, embertársaink, a környezetünk és a föld minden értéke, kincse – velünk együtt nem mások, csak ennek az egyetlen Úrnak a teremtményei. És mindnek ugyanaz a rendeltetése – nekem is és neked is –, hogy ezt az Urat, Istent szolgáljuk, Egyedül Őt! – Őt megismerni, az Ő akaratahoz igazodni, Ővének lenni, érte dolgozni, Vele élni – ez a keresztyén élet.

Böröcz Enikő

Lélekarang helyett a jövő harangjai

Tudósítás az OLBK 1998. május 16-án tartott közgyűléséről

Az OLBK számára az 1998-as esztendő kettős jubileum jegyében zajlik. Egyfelől a névadó Ordass Lajos hitvalló püspök halálának 20 éves évfordulójára emlékezünk. A másik dátum az OLBK megalakulásának 10. évfordulója. A két dolog szorosan egybetartozik hiszen Ordass Lajos személye és műve, a belőle fakadó üzenet képezi azt az alapot, amely irányt szab a Kör működésének. Végső lényegét tekintve ez az üzenet evangélium-hirdetés, az ennek nyomán támadt egyházi lét vállalása és ezen keresztül nemzet- és világszolgálat.

Ezen a háttéren a be- és elszámolás, valamint a tisztújítás felelősségének keresztleit is magára véve tartotta meg a Kör évi közgyűlését. A 43 résztvevő közül 40 rendelkezett szavazati joggal, így a közgyűlés határozatképes volt.

Az összejövetel áhítattal kezdődött, melyet dr. Pusztai László ny. lelkész tartott. Ordass Lajos áhítatos könyvből – Útravaló – az előző napi textust és áhítatot olvasta fel, Jn 17,21 – „Hogy mindnyájan egyek legyenek”, és ehhez fűzött néhány parainetikusnak szánt mondatot. Az aznapi textus Jn 17,22 lett volna – „Azt a dicsőséget, amelyet nekem adtál, nekik adtam”. Ordass Lajos ezekről a textusokról a következőket írta Jézushoz és Jézusról szólva: „A Benned hívők egységére igen erős hangsúlyt helyeztél tanításodban. Még odaadóbban imádkoztál érte”, – illetve – „Küzdelmekkel teli földi életednek legfőbb dicsősége mennyei Atyádhoz való gyermeki viszonyod volt. Ez adta meg életed gazdagságát, tartalmát és páratlan szépségét”.

Az áhítatot követően kezdődött meg a közgyűlési meghívó által meghirdetett program megtárgyalása, illetve a pontok tartalmazta feladatok elvégzése. Dr. Boleratzky Lóránd elnök beszámolója – mivel mandátuma id. Kende György titkárával együtt másodszor is lejárt – múltat, jelent összefoglaló, a jövőre vonatkozólag pedig a lehetséges és tényleges feladatokat, de csapdákat és veszélyeket is taglaló búcsúbeszéd volt. Az egészségi állapota miatt a közgyűlésen megjelenni nem tudó id. Kende György felé is elhangzottak az elnöki köszönet szavai: „Azt hiszem, nemcsak a magam nevében, hanem az egész tagság nevében szólok, amikor megköszönöm Kende György titkárunknak azt az egyedülálló áldozatos munkáját, amelyet a Kör érdekében kifejtett. Ez a köszönet azonban nemcsak neki, hanem kedves feleségének is szól. Az ő tíz éven keresztül végzett hűséges munkájuk vezetett azokhoz az eredményekhez, melyeket a Kör elért, elsősorban a 30 könyv és a Keresztyén Igazság kiadása terén. Csak, aki betekintést nyert abba a hatalmas adminisztratív munkába, ami az ő vállukon nyugodott, tudja kellőképpen értékelni azt, amit ők önzetlenül, dacolva testi gyengeséggel teljesítettek. Isten áldja meg őket az elkövetkező időszakban is...” A közgyűlés is kifejezte köszönetét és elmondta áldáskívánásait id. Kende György és felesége felé. Az elnöki beszámoló foglalkozott Ordass Lajos az OLBK és az ifjúság „problémáinak” nevezett kapcsolatával is. Egyrészt „kortünetnek” nevezte a jelenséget, mondván, hogy a „mai kor embere” „nem szeret példaképeket állítani” és „jobban kedveli

az átlagember típusokat, akik hibáik miatt bátran kritizálhatók és ezért jobban hasonlíthatnak reánk". Hozzátehetjük ehhez a „világi bölcsességhez”, hogy minden generációra érvényes, hogy ahogy igaz az, hogy Isten Jézus Krisztusban megmutakozott útja az ember felé kereszt és feltámadás, ugyanúgy igaz az is, hogy Isten szentjeinek, így Ordass Lajosnak az útja is ugyanez. Az ifjúságnak rá kell döbbernie arra, hogy vagy a hit, vagy a hitetlenség „példaképeiben” gondolkodik, nincs „harmadik út”. Az elnöki jelentés záró része keresztyén kritikát és ajánlásokat tartalmazott az OLBK, illetve annak lapja, a Keresztyén Igazság irányában. Az „ellenzéki lét” „aszkézis és radikalitás” ellenpólusai között mozog, és mindkettőnek megvan a maga helye és jelentősége. Kemény harcot jelent az egyensúly fenntartása, továbbá „kemény dialógust” egymás között, egyházon belül és kívül.

Az elnöki beszámoló után következtek a pénztári és ellenőri jelentések – melyeket Sass János, illetve Rácsai Károlyné terjesztettek elő. Részletes, minden bevételre, kiadásra vonatkozó tétel sor, majd összesítés volt, amit kaptunk, melyet a közgyűlés az OLBK gazdasági tevékenységéről szóló szakjelentés meghallgatása után egyhangúlag fogadott el.

A közgyűlés utolsó előtti pontját az új tisztségviselők megválasztása jelentette. Elnöknek dr. Herényi Istvánt, titkárnak pedig id. Zászkaliczky Pált választottuk meg. Egyidejűleg megtörtént a különféle szakcsoportok, továbbá pénztáros és ellenőr, illetve a választmányi tagok választása. A választások előtt Ittész János felhívta a figyelmet a legitimitáció kérdésére, a törvényességhez való ragaszkodásra. Dóka Zoltán a választás lezárása után határozati javaslatot terjesztett elő, amelyben az új elnök számára 1953. júl. 5-én Ordass Lajos és dr. Keken András által kiállított teológiai bizonyítványt az OLBK részéről hivatalosnak és érvényesnek ismeri el, az illetékes egyházi szerveket pedig arra kéri, hogy ők is ezt tegyék. Az indoklás kimondta: „Ezzel a hivatalos elismeréssel nemcsak dr. Herényi István kapna kései elégtételt a vele történt egyházi igazságtalanságokért, hanem tiszteletet és elismerést nyerne a közelmúlt egyháztörténetének két kiemelkedő személyisége is.”

A választások után a közgyűlés befejezéseként az új elnök és új titkár megszólalásai következtek. Dr. Herényi István megköszönte a bizalmat, majd maga helyett egyfelől Jézus Krisztusra, mint az „igazság és szeretet bajnokára”, másfelől Ordass Lajosra mutatott, aki „pártállami szekértolók és opporünisták” ellenében a krisztusi utat, a via crucist vállalta. Ebben a szellemben kívánja az OLBK-t „belső és külső vitákat” vállalva vezetni, azzal a reménységgel, hogy a jövő kitermeli az alkalmas fiatal vezetőket. Zászkaliczky Pál titkári beköszöntője egy imádság volt, melyben kimondta, hogy Jézus Krisztus a reménység múlt, jelen és jövő viszonylatában. Az Ő keresztje alá tesszük le a bűnöket és fogadjuk az új kezdetet. Jézus megy elől, mi követői vagyunk, szeretetre és igazságra csak úgy taníthatunk, ha az Ő kezéből elnyertük a megigazító igazságot. Csak ezen a háttéren van remény személy, egyház, haza megújulására. Az ima zárómondata így hangzott: „Ne hagyj magunkra Urunk, mert akkor mindent elrontunk”.

Az OLBK 1998. évi – kettős jubileum jegyében végbement – közgyűlése igével kezdődött és imádsággal végződött. Ez a két dolog, és a kettő között lévő kemény munka garanciájává lehet annak, hogy Ordass Lajos öröksége és az OLBK fölött ne a „lélekharang”, hanem a „hálaadás és remény” jövőt hirdető hangjai szólaljanak meg és zúgjanak még nagyon soká.

id. Magassy Sándor

A „csabai disputa”

Lapunk 1997/35. (őszi) számában egy „imafelhívás” jelent meg szoros összefüggésben reformáció ünnepével. Szerkesztőségünk véleménye szerint ugyanis éppen ez az ünnep jelzi, hogy az egyház mindig reformációra szorul, s hogy gyótró kérdéseit nem elég szóban vagy írásban megvitatni, hanem szükség van a megújulásért könyörgő imádságra is. Az volt a reménységünk, hogy Olvasóink – megértve szándékunkat – a gyülekezet közösségében, illetve otthoni elcsendesedésükben társainkká és testvéreinkké lesznek az imádkozásban. Sok olyan jelzést kaptunk, melyből kiderült, hogy felhívásunk jó visszhangra talált.

Meglepő – ám végső soron nagyon fontos – mozzanatként nyilvánosságra került az Evangélikus Élet 1997/44. (november 2-i) számában dr. Nánai László békéscsabai gimnáziumi igazgató reflexiója, mely egyházi helyzetrajzunk kellő dokumentáltságának hiányára utalva radikálisan elutasította „negatív egyházképünket”. Arra hivatkozott, hogy nemcsak ő, hanem az evangélikus gimnázium diákjai is irreálisnak és igaztalanoknak tartják megállapításainkat. A sajnálatosan megszokott kritikai sablonhoz azonban egy új elem is járult: az igazgató meghívta szerkesztőségünket egy Békéscsabán lefolytatandó „disputára” melyen „helyére tehetjük a dolgokat”, azaz szembesülhetünk egyházunk valóságos helyzetével és a róla alkotott véleményünk realitásával, illetve illúzióival.

A helyzetkép látásában mutatkozó radikális eltérések valószínűtlenné tették annak a meghívásnak komolyságát, mely szerint a kritikusok valóban hajlandóak egy „gondolatkísérlet” végrehajtására. A csaknem háromnegyed esztendő ismételt levélváltásai eredményeképpen azonban mégis létrejött egy testvéri találkozás 1998. május 22-én Békéscsabán. *A beszélgetés létrejövetelének ténye az első fontos pozitív eredménye imafelhívásunknak és a rá adott negatív reflexiónak.*

Szerkesztőségünket hárman – Ittész Gáborral és D. Dóka Zoltánnal – képviseltük a dispután. Igyekeztünk az imafelhívásunkkal kapcsolatos adatanyagot összegyűjteni és magunkkal vinni. Így aztán nehezek voltak csomagjaink: az 1987-es püspökválasztás törvénytelenységét bizonyító, Elnöki Tanács által kibocsátott dokumentumtól kezdve az országos felügyelő elhíresült pornókönyvén keresztül a már több kiadást megért hittankönyvekig, vagy az Evangélikus Élet utolsó fél évében megjelent igemagyarázatok fénymásolt példányaiig, illetve a régi és új törvénykönyvig terjedt a dokumentumok sorozata. Május 22-én hajnalban indulunk útnak és csaknem éjfélre érkeztünk haza, összesen 10 órát utazva az ország egyik végétől a másikig.

Meghívónk őszinte vendégszeretete maradandó élményt jelent számunkra. Meglepett ugyan, hogy a gimnázium meglehetősen kicsi könyvtárszobáját jelölte ki a disputa számára, de aztán kiderült, hogy reálisan mérte föl a helyzetét. A hívogatás ellenére ugyanis egyetlen diák és egyetlen tanár sem vett részt a két és fél órát igénybe vevő beszélgetésen. Csak néhány helyi és környékbeli lelkész és a gimnázium igazgató tanácsának egy tagja mutatott érdeklődést egyházunk

égetően időszerű problémái iránt. Ennél a ténynél azért kell megállnunk, mivel az imafelhívásunkra adott válaszban nyomatékkal szerepelt az iskola diákságában jelentkező lelki károsodás, melyet az általunk vázolt „elfogadhatatlanul negatív egyházkép” okozhat. A résztvevők megerősítették, amit magunk is láthatunk: a fiatalok körében szó sincs olyan vallásos érdeklődésről, mely konfliktushelyzetbe juttatná azokat, akik a megszokott – és hivatalból optimista – egyházképet összevetik imafelhívásunk fájdalmasan kritikus megállapításaival. Jó volt viszont, hogy alkalom kínálkozott rámutatnunk arra, ami „a reformáció szellemiségétől elválaszthatatlan. A 95 tétel kiszögezése – és persze tartalma is – azt mutatja, hogy végzetes hibát követ el mindenki, aki önelégültlen a külső látszatokra figyel csupán, s nem veszi észre a vallásosság torzulásait. Szokás a reformációt a protestálással azonosítani. Luther 1517. október 31-i cselekedete viszont inkább azt jelzi, hogy az önkritikus kritika elválaszthatatlan a valóságos megújulástól.

Nem volt fölösleges a nagy dokumentációs anyag helyszínre utaztatása. A hit-tankönyvek több kiadásának együttes vizsgálata során kiderült, hogy a rendkívül súlyos, biblia- és hitvallássalenes tévedések évek során változatlanul megmaradtak, így már nemcsak a tankönyvírók, hanem a döntéshozók is menthetetlenek. Ugyancsak a mába nyúló hatása van a törvénytelen ségeknek, illetve törvénysértéseknek. Nyilvánvalóvá vált, hogy a lelkészek nyugdíjaztatásával kapcsolatos új szabályozást éppen a legilletkeesebbek nem értik, vagy félremagyarázzák. Beszélgetésünk során szembesülnünk kellett azzal a ténnyel, hogy megállapításaink nemcsak fél évvel ezelőtt állták meg helyüket, hanem ma is érvényesek. Hangsúly került arra a szempontra is, mely a törvénysértések etikai összefüggését tárta fel.

Az igazgató levelében jelzett „gondolatkísérlet” eredményeként megfogalmazódhatott egy fontos tanulság: ha kérdések merülnek fel, ha meglepő vagy felkavaró tényekkel találkozunk, ítéletalkotásunk előtt ajánlatos azoktól információt kérni, akiktől hiteles válasz remélhető vagy akik hírforrásként szerepelnek. Közvetlen példát is találtunk ebben a problémakörben. Az Evangélikus Életben megjelent kritikus reflexió írójának az alábbi mondat okozta a legnagyobb gondot: „Hamis, sőt nincs is egyházunknak jövőképe, mert hamis a Krisztus-képe, ezért hamis az emberképe is”. A válasz lényege abban foglalható össze, hogy amennyiben Krisztus és keresztje kikerül a teológia és a hitélet középpontjából, akkor minden egyéb is elveszíti a maga megfelelő helyét. Ha Krisztus nem *egyetlen megváltó*, akkor az ember sem *elveszett és reménytelen helyzetben levő bűnös*, hanem olyan valaki, aki legalább kis mértékben tud – és köteles is – segíteni önmagán. Ami pedig a jövőkép torzulását illeti: elég csak továbbolvasni imafelhívásunk szövegét. Belőle kiviláglik, hogy egyéni és közösségi tragédiák sora következik be ott, ahol nem Jézus az ember *egyedüli reménye*.

Kis közösségünk beszélgetésében előkerültek a jövőre vonatkozó problémák is. Hitoktatók konkrét kérdésére fel lehetett mutatni, sőt át is lehetett adni egy példányt abból az „alternatív hittankönyv”-sorozatból, mely a tervek szerint öt egységből áll, s melyből négy már elkészült és használatba került több dunántúli gyülekezetünkben. Egyebek mellett ez a sorozat is példázza, hogy sem a reménytelenség, sem a pusztá kritizálás nem jellemzi a Keresztyén Igazság szerkesztőségét.

gének tevékenységét, hanem döntő mértékben a jobbítás szándéka. Jó volt megtapasztalnunk, hogy egyek vagyunk az egyházért érzett felelősségvállalásban. Reméljük, hogy megerősítődött az a minket elmarasztaló vád, mely szerint mi „kívülről bíráljuk az egyházat”. Akik így ítélnek, azok saját kirekesztő indulataikat árulják el.

A „csabai disputa” legfőbb értéke abban van, hogy a résztvevők kölcsönösen megtapasztalhatták a testvéri összetartozást, melyhez nem volt szükség a teljes nézetazonosságra, csak egymás elfogadására.

Beszámolómat egy személyes kérdéssel zárom: vajon ez a nagyon szerény keretek között létrejött testvéri találkozás olyan új út kezdete, melynek folytatását is remélnünk lehet?

A köszönet szava

Az Ordass Lajos Baráti Kör közgyűléséről szóló beszámolóhoz kapcsolódva, szeretettel mondunk köszönetet folyóiratunk korábbi szerkesztőjének és kezdettől fogva kiadójának, *id. Kendeh György* testvérünknek mindazért, amit hosszú éveken keresztül a Kör titkáráként lapunkért és annak megjelenetéséért fáradhatatlan lelkesedéssel tett. Nélküle és kedves *Feleségének* áldozatos munkája nélkül a Keresztyén Igazság bizonyára nem érkezhett volna el új folyamának immár tizedik esztendejéig. Testvéri szívvel kérjük Isten áldását mindkettőjükre.

Köszönet illeti *dr. Boleratzky Lórándot* is, aki nemcsak mint a Kör elnöke, hanem mint számos egyházjogi cikk és tanulmány szerzője is segítette folyóiratunk szolgálatát. Isten áldását kérjük szeretettel az ő életére is.

A Keresztyén Igazság szerkesztőbizottsága

Zusammenfassung

In diesem Jahr sind drei bedeutende Jahreswenden zu verzeichnen, bedeutend nicht nur für den Lajos Ordass Freundeskreis, sondern auch für unsere ganze Kirche. Vor 50 Jahren wurde der für die Autonomie der Kirche kämpfende Bischof Ordass eingekerkert. Er wurde zwar 1956 rehabilitiert, doch hat ihn die diktatorische Macht vor 40 Jahren von der Ausübung seines Amtes enthoben. Und 20 Jahre sind es her, dass Jesus Christus seinen treuen Zeugen zu sich gerufen hat. Da der Parteistaat stets kirchliche Helfer zur Durchführung seiner Pläne fand, rufen diese drei Jahreswenden unsere Kirche zur kritischen Selbstprüfung und zur entschlossenen Erneuerungsarbeit auf. Daran erinnert uns die Einleitung unserer Sommerfolge. Die Meditation von Lajos Ordass spricht aufgrund Mt 10,32 von der Freude des bewiesenen Glaubens. Hernach bringen wir eine anlässlich einer Pfarrweihe gehaltene, bisher unveröffentlichte Predigt von Bischof Ordass. Zu seinem 80. Geburtstag begrüssen wir den namhaften Theologen Vilmos Vajta mit den sein Wirken würdigenden Zeilen. In Zusammenhang mit dem von der Kirchenleitung und einer von einer politischen Partei abhängigen Stiftung organisierten Ordass-Gedenktages nimmt Zoltán Dóka in seinem Schreiben „Ordass gehört allen!“ gegen die Enteignung des Martyrer-Bischofs und gegen den Missbrauch seines Andenkens Stellung. László Terray erörtert in seinem Aufsatz „Der Norden vergisst nicht“, die in der Presse der skandinavischen Staaten erschienenen Äusserungen und Debatten in Bezug auf Bischof Ordass. Der amerikanische Doktorandus David Baer befasst sich - die jüngste Vergangenheit der Ungarischen Evangelischen Kirche prüfend - mit dem Problem des Kompromisses und der Kollaboration und analysiert die zurückweisende Stellungnahme von Bischof Ordass angesichts beider Verhalten. Pál Szerdahelyi, Pfarrer in Ruhestand, frischt die Erinnerungen an die letzten Dienste von Bischof Ordass in der Provinz auf. Zwei Berichte schliessen unsere Sommerfolge: Enikő Böröcz referiert über die Hauptversammlung des OLBK, wobei der Freundeskreis die Wahl der neuen Leitung unternahm. Sándor Magassy sen. berichtet über den Gedenkenaustausch in Békéscsaba, der vom Gebetsaufruf anlässlich der Reformation hervorgerufen wurde.

Summary

1998 is marked by three anniversaries, all of them important not only for the OLBK (Lajos Ordass Circle of Friends), but also for the whole of our church. Bishop Lajos Ordass, who fought for the autonomy of the church was imprisoned 50 years ago. Although he was rehabilitated in 1956, he was again denied the practising of his office 40 years ago by the dictatorial ruling power. And it was 20 years ago that Jesus Christ called home his faithful witness. Since our country ruled by the communist party always found helpers within the church to bring forth its plans the three anniversaries calls our church for critical self-examination and determined working for the renewal. The introductory of our summer issue reminds us of this. The meditation of Lajos Ordass talks about the joy of confession on the basis of Mt 10,32. Then we bring a sermon of bishop Ordass which has not been published yet and which was said at an ordination. With an appreciation of his work we greet with the well-known professor of theology, Vilmos Vajta, who is celebrating his 80th birthday. Zoltán Dóka's writing "Ordass belongs to everybody!" takes position against monopolizing the martyr bishop and misusing his memory, all on the occasion of the Ordass memorial-day, which was organised by a foundation close to a political party and the church leadership. "The North does not forget" is the title of a paper from László Terray, which reviews the comments and debates concerning bishop Ordass in the media of the countries of the North. In his lecture David Baer, a doctorate student from the United States - by examining the recent past of the Lutheran Church of Hungary - analyses the problem of compromise and collaboration, and how bishop Ordass rejected both. Pál Szerdahelyi, retired pastor calls to memory the last service of bishop Ordass outside of Budapest. Two accounts close our summer issue: Enikő Böröcz reports on the general assembly of the OLBK, where the Circle of Friends elected a new leadership; Sándor Magassy Sen. reports on the dispute in Békéscsaba which followed our call for prayer at Reformation.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Baer, David doktorandus	Los Alamos (USA), Budapest
Böröcz Erikő lelkész, levéltáros	Budapest
D. Dóka Zoltán ny. lelkész.	Bag
id. Magassy Sándor ny. lelkész	Sikátor
† D. Ordass Lajos püspök	Budapest
v. Szerdahelyi Pál ny. lelkész	Szombathely
D. Terray László ny. lelkész	Råde (Norvégia)

*

Szeretettel hívjuk fel kedves Olvasóink figyelmét az Ordass Lajos Baráti Kör
alábbi kiadványaira:

Ordass Lajos: Akikkel az Úton találkoztam	400,- Ft
Ordass Lajos: Gondolatok a Filemonhoz írott levél olvasása közben	100,- Ft
Ordass Lajos: Jó hír a szenvedőknek (Prédikációk)	250,- Ft
Dóka Zoltán: Márk evangéliuma (Kommentár)	1200,- Ft
Böröcz Sándor: Kiáltás a mélyből (4. kiadás)	600,- Ft
Rőzse István: A halál árnyékának völgyében	500,- Ft
Boleratzky Lóránd: Magyar evangélikus egyházjog (II. rész)	1000,- Ft

*

A Keresztyén Igazság évi előfizetési díja: 400,- Ft + 100,- Ft postaköltség
Egy szám ára 100,- Ft. Külföldre 10,- DM.

Folyóiratunk és kiadványaink megrendelhetők:
Ordass Lajos Baráti Kör
1114 Budapest, Bocskay út 10.